

### Το Σουφλί από τις πρώτες ρίζες

Ένα πράγμα που λείπει απ' τα χρόνια τα παλιά για το Σουφλί και τις κωμοπόλεις και χωριά της γύρω περιοχής, είναι απογραφικά στοιχεία, είτε πληθυσμού, είτε κατοικιών, είτε άλλων δεδομένων.

Οι στατιστικές απογραφές, όπως αναφέρει σε σειρά δημοσιευμάτων στην εφημερίδα "Το Σουφλί" ο συνάδελφός μου Παπαλεξανδρής Παύλος το 1981, πολύ αργά έκαναν την εμφάνισή τους στην περιοχή μας και μάλιστα από ξένους περιηγητές. Πριν από το 1852 καμιά πληθυσμιακή ή εθνολογική απογραφή δεν έγινε σχετικά με τη θράκη και ιδιαίτερα το Ελληνικό της στοιχείο. Οι Τούρκοι ούτε καν σκέφτηκαν να καταρτίσουν πίνακες πληθυσμού κατά χωριά ή κωμοπόλεις. Μόνο από το 1859 άρχισε να εκδίδεται επίσημη επετηρίδα **SALNAME** στα Βιλαέτια του Οθωμανικού κράτους. /Το Σουφλί ανήκε στο βιλαέτι της Ανδριανούπολης./. Στις επετηρίδες αυτές δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία ακριβή και αντικειμενικά, αλλά πληροφορίες από τις δηλώσεις τι τότε μουχτάρηδων. Ο κάθε μουχτάρης /πρόεδρος/ ανάλογα με τις προσωπικές επιδιώξεις του, έδινε στοιχεία που ήθελε αυτός. Ολοφάνερο ότι τέτοια στοιχεία δεν μπορούν να θεωρηθούν πραγματικά.

Μόλις το 1877 ο **SYNVET** που διετέλεσε χρόνια καθηγητής στο Λύκειο Ταλατά Σεράϊ Κων/πόλεως, δημοσίευσε λεπτομερή έκθεση κατά χωριά με τον αριθμό των κατοίκων. Στην έκθεση του **SYNVET** το Σουφλί αναφέρεται με 4.680 κατοίκους. Όσο και αν μας φαίνεται σήμερα ο αριθμός αυτός μικρός για την εποχή εκείνη ήταν πολύ μεγάλος. Και τούτο γιατί οι μεγάλες πόλεις ήταν τότε μετρημένες στα δάκτυλα. Ας μη ξεχνάμε ότι η Αθήνα το 18 αριθμούσε 5.000 κατοίκους.

Η πόλη μας ήταν η μεγαλύτερη σε πληθυσμό από όλες τις πόλεις και χωριά που ανήκαν στη Μητρόπολη Διδυμοτείχου. Το Διδυμότειχο είχε 3.972 κατοίκους, η Κορνοφωλιά 1260, η Μάνδρα 2.640. Και αυτές ακόμα οι ονομαστές πόλεις, Αίνος, Ραιδεστός, Σαράντα Εκκλησιές, Βιζύη κ.λ.π. όπου προφανώς ανθούσε ο Ελληνισμός καμιά δεν υπερέβαινε τους 6.000 Έλληνες.

Ένας λοιπόν πληθυσμός 5.000 σχεδόν κατοίκων στην κρίσιμη εκείνη εποχή, ασφαλώς από φυσιολογική αύξηση και όχι μετόικηση ή μεταφορά προθέτει μακρόχρονη ζωή της πόλεως με ρίζες που το πρώτο φυτό προχωρεί πολύ βαθιά. Ας λάβουμε υπ' όψη μας και τούτο:

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου ανακαινίσθηκε / και όχι αναγέρθηκε / το 1859. Υπάρχει σχετική επιγραφή στην κεντρική είσοδο του κυρίως ναού:

" Ο ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1859 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 20 ΚΑΙ ΕΠΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ". Ο εσωτερικός διάκοσμος του ναού, όπως θα αναφερθούμε παρακάτω, /τέμπλο, εικόνες κ.λ.π/ έχει γίνει στην Κων/πολη το 1862. Για να χρειάζεται η πόλη τέτοια σε μέγεθος εκκλησία αφού υπήρ παλαιότερα μικρότερη στην ίδια τοποθεσία και η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου και για να υψώσουν οι κάτοικοι της κ' κάτω συνοικίας ένα τέτοιο οικοδόμημα, ομολογουμένως μεγαλοπρεπέστατο, θα πρέπει να είχε προηγηθεί μια ανάπτυξη της πόλης μακροχρόνια και στον οικονομικό και στον πολιτιστικό και στον θρησκευτικό και στον κοινωνικό και σ' όλους τους τομείς.

Βέβαια αυτά τα στοιχεία αφορούν τα χρόνια της τουρκικής κατοχής που το Σουφλί γνωρίζουμε πως ήταν κωμόπολη με καθαρό ελληνικό πληθυσμό. Πως όμως ήταν πριν το 1357 πριν πατήσει την πόλη μας " αγαρινό ποδάρι

Για τα βυζαντινά χρόνια τα στοιχεία λείπουν εντελώς. Ενδεικτικά σημειώνονται υπάρχουν μόνο σε τραγούδια.

Είναι άγνωστο πότε ακριβώς κτίστηκε το Σουφλί. Η γύρω περιοχή είναι διάσπαρτη από ευρήματα που μαρτυρούν την ύπαρξη ζωής από τους προχριστιανικούς χρόνους./Παλαιόκαστρο, Γιάτζιος, Γκιριτζή κ.λ.π./.

Ακόμα και σήμερα στο νεκροταφείο της πόλης σώζονται μνημόρια που είναι αδιάφυστοι λμάρτυρες ότι το Σουφλί ήταν οργανωμένο ως κοινωνία από τις αρχές του 18ου αιώνα.

Ο πρώτος που αναφέρει το Σουφλί είναι ο Τούρκος περιηγητής Εβλιγί Τσελεμπή που επισκέφτηκε τη θράκη το 1667. Ωστόσο ο Ιστορικός Γ.Βογιτζής στη μελέτη του με τίτλο " Η πρώιμη Οθωμανοκρατία στη θράκη" η οποία είδε το φως της δημοσιότητας το 1990 στη Θεσσαλονίκη από τις εκδόσεις "Ηρόδοτος" μας παρέχει την πληροφορία ότι οι Οθωμανοί κατέκτησαν το Σουφλί το 1371 ή 1372. Μολονότι που ο Γεώργιος Κοτσάνης που αναφέρει αυτή την πληροφορία δεν μπόρεσε να τη διασταυρώσει μπορούμε να πούμε ότι είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού μας επιτρέπει να θεωρήσει με πιθανή την ύπαρξη του οικισμού ήδη από τον 14ο αιώνα.

Στα τέλη του 18ου αιώνα η θράκη και κατ'επέκταση και το Σουφλί επιτελούν καταφύγιο για τους κυνηγημένους Έλληνες άλλων περιοχών. Απελπισμένοι κάτοικοι της Θεσσαλίας και της Ηπείρου διωγμένοι από τη σκληρή και απάνθρωπη κυριαρχία του Αλή Πασά και τη βαθμιαία επέκταση της Αρβανιτοκρατίας στην Ηπειρωτική Ελλάδα μετανάστευσαν σε ασφαλέστερα μέρη. Ασφαλής περιοχή θεωρούνταν η θράκη. Έτσι ήρθαν και στο Σουφλί ενώθηκαν με τους ντόπιους κατοίκους απογόνους όπως αναφέραμε των Αρχαίων Θρακών και δημιουργήθηκε σταδιακά με το πέρασμα του χρόνου η πηλη του Σουφλίου. Μαζί τους οι Ηπειρώτες και οι Θεσσαλοί έφεραν εκτός από τις οικιακές τους, τα ήθη και τα έθιμά τους, τα φαγητά τους, τη γλωσσική διάλεκτο, τις φορεσιές τους, τα τραγούδια τους.Ακόμα και το κτίσιμο των σπιτιών γινόταν σύμφωνα με την παραδοσιακή ηπειρωτική τεχντροπία/ οικία Μαυρουδή Μπρίκα/.

Όσα έφεραν οι Ηπειρώτες και οι Θεσσαλοί και όσα είχαν οι ντόπιοι κάτοικοι, τα πάντρεψαν μεταξύ τους και έγινε ένα κράμα, αυτό που και σήμερα ακόμη κάνει τον Σουφλιώτη να ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους κατοίκους της θράκης.

Από τις ελάχιστες έγγραφες μαρτυρίες που διασώζονται γνωρίζουμε ότι το 1801 οι Τούρκοι σε μια επίδειξη δύναμης πυρπόλησαν το Σουφλί.

Οι Σουφλιώτες αν και βρίσκονταν πολύ κοντά στην πρωτεύουσα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και κάθε τους κίνηση εναντίον των Τούρκων μπορούσε εύκολα να γίνει αντιληπτή και να πνιγεί στο αίμα, εν τούτοις έχοντας επίγνωση της εθνικής αποστολής τους,δεν δίστασαν να οργανώσουν μια ομάδα ετοιμοπόλεμων παλικαριών και με αρχηγό τον Καπετάν Αναστάσι να πάρουν μέρος στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του 1821.

Στη θράκη γενικά οι Τούρκοι κατεδάφισαν σημαντικό αριθμό εκκλησιών και μονών και οι προσπάθειες των χριστιανών να τις ανοικοδομήσουν συναντούσαν τη σκληρή αντίδραση των Σουλτάνων, οι οποίοι εφάρμοσαν πολλά μέτρα για να περιορίσουν τη θρησκευτική ελευθερία των χριστιανών: απαγόρευαν τις κωδωνοκρουσίες των εκκλησιών, καθιέρωσαν διακρίσεις σε βάρος τους, επέβαλαν εξοντωτική φορολογία και βίαιους εξισλαμισμούς και καταδίωξαν αμείλικτα όλους εκείνους που αντιστάθηκαν..

Από την Κορνοφωλιά του Σουφλίου καταγόταν ο θάνασης Μπελιάς /Καραμπελιάς/ που γεννήθηκε γύρω στα 1795. Το όνομα Καραμπελιάς δόθηκε από τους Τούρκους λόγω των σοβαρών και δύσκολων προβλημάτων /μπελιάδων, τρυρκικά μπελιάς = μαύρος μπελιάς/ που δημιουργούσε σ'αυτούς με τη μ

γάλη του δράση και τρομοκρατία που εξαπέλυσε εναντίον τους στην περιοχή του Έβρου.

Η προφορική παράδοση διασώζει ότι αρχικά είχε σχηματίσει ανταρτικ σώμα στην περιοχή της Γκίμπραινας Σουφλίου. Αργότερα αφού πρώτα μυήθη και στη Φιλική Εταιρεία τάχτηκε στο πλευρό του Αλέξ. Υψηλάντη και μετ την αποτυχία της επανάστασης στη Μολδοβλαχία, κατευθύνθηκε μαζί με πολλούς άλλους αγωνιστές προς τη Νότιο Ελλάδα. Αλλά η οδύσσεια αυτή των Ελλήνων μαχητών που αποτέλεσε ουσιαστικά μια νέα κέθοδο των μυρίων, κατέληξε σε οδυνηρό τέλος για τους περισσότερους απ' αυτούς από τις κακουχίες, τις αρρώστιες, τα βάραια και την έλλειψη περίθαλψης. Διασχίζοντας την οροσειρά της Ροδόπης, ο Καραμπελιάς έπεσε σε τουρκική ενέδρα, πιάστηκε και απαγχονίστηκε στην Ανδριανούπολη. Ο Ελληνισμός της θράκης έκλαψε το θάνατο του καπετάν θανάση Καραμπελιά ο οποίος υπήρξε για 15 χρόνια ο φόβος και ο τρόμος των Τούρκων και το καύχημα και ο συμπαροσάτης των υπόδουλων της περιοχής αυτής. Η μορφή του πήρε θρυλικές διαστάσεις και ο χαμός του έγινε δημοτικό τραγούδι:

Ποιος είδε ήλιο το βραδύ και άστρο το μεσημέρι,  
ποιος είδε τον Καραμπελιά, τον Καπετάν θανάση.  
η μάνα του, που κάθονταν σε ένα σταυροδρόμι,  
όποιοι διαβάτες κι αν περνούν όλους τους ερωτούσε:

Διαβάτες πούθεν έρχεστε, μην είδατε το γυιό μου,  
το γυιό μου τον Καραμπελιά, τον Καπετάν θανάση.  
Ένας της λέει δεν είδαμε, άλλος της λέει δεν ξέρω,  
και τρίτος ο μικρότερος της λέει την αλήθεια.

Αλήθεια μεις τον είδαμε να είναι λαβωμένος,  
τον πιάσαν και τον δέσανε, πάνε να τον κρεμάσουν.  
Χίλιοι πηγαίνουν που μπροστά, χίλιοι πηγαίνουν πίσω.  
Κατόπιν πηγαίνει η μάνα του σαν φύλλο μεραμένη,  
σαν φύλλο, σαν τριαντάφυλλο, για να τον παραστέχει.

Στη μέση πηγαίνει Καραμπελιάς, ο Καπετάν θανάσης  
με αλυσίδες στο λαιμό, στα χέρα και στα πόδια,  
με αίματα στο μέτωπο, λαβωματιά στα στήθη.  
Ατρόμητος, περήφανος, σε νάτανε λιοντάρι,  
σαν είδε και τη μάνα του άρχισε να της λέει:

Σύρε μάνα μου πιο μπροστά να τους παρακαλέσεις  
να μη με πάνε απ' το χωριό, το έρημο το Κάστρο,  
μον' να με πάνε απ' τα βουνά, ψηλά απ' τα κορφοβούνια  
γιατ' έχω εχθρούς που χαίρονται και φίλους που λυπούνται.

Στο δρόμο που τον πήγαιναν άρχισε το τραγούδι.  
Μουστάκι μου μαυριδερό και φρύδια μου γραμμένα  
δε σ' έπρεπαν τα σίδερα κι αλυσίδα στο λαιμό σου.  
Μον' σ' έπρεπε να κάθεις στης Γκίμπραινας τα λημέρια  
νάχεις αρνιά να ψήνωνται, περδίκια σουβλισμένα  
νάχεις και το γλυκό κρασί να τρώγεις και να πίνεις  
νάχεις και τα κλεφτόπουλα τους Τούρκους να τρομάζεις.

Μια έρευνα που θέλησε κάποτε να κάνει ο Νομάρχης Έβρου Αντώνης Καψής έφτανε την ιστορία του Σουφλίου 250 χρόνια μακριά και εκεί σταματούσε γιατί κανένας δεν ήταν σε θέση να γνωρίζει αν και πέρα από αυτή

τη χρονολογία υπήρχε ή όχι το Σουφλί. Επειδή όμως μέσα στη πόλη ακόμα υπάρχει και σώζεται ένας δρόμος που φέρει το όνομα Λέκκα και μια συνοκία με το όνομα Κακοσούλι υπάρχει η γνώμη ότι οι πρώτοι κάτοικοι που ήρθαν και ενώθηκαν με τους Αρμένιους ήταν Σουλιώτες που ήρθαν και κατκήσαν στην πλαγιά του λόφου. Μάλιστα λένε ότι οι πρώτοι Σουλιώτες φεύγοντας ύστερα από την καταστροφή του Σουλίου απ' τον Αλή Πασά, είχαν σαν αρχηγό τους τον παπά-Γιάννα και την οικογένεια των Γριβαίων. Την τοποθεσία που διάλεξαν να στήσουν τα καλύβια τους, σαν εργάτες που ήταν βρίσκεται στη μέση ακριβώς της πλαγιάς του λόφου. Εκεί υπήρχαν έξι λεκές/καβάκια/ και μια βρύση. Η τοποθεσία αυτή από τα δένδρα έφερε και το όνομα Αλ-Καβάκι δηλ. έξι λεύκες. Σήμερα η πλατεία βέβαια υπάρχει με το όνομα Πλατεία Καβάκι χωρίς βέβαια τη βρύση και τις λεύκες. Πριν από το Βαλκανικό πόλεμο σώζονταν μία για να μαρτυρεί και την αλήθεια της ονμασίας. Από εκεί ξεκίνησε το κτίσιμο της πόλης προς την κορυφή του λόφου ενώ στους πρόποδες του λόφου και προς την πεδιάδα ήταν κτισμένα μανάχα τα τουρκικά δημόσια κτίρια και μερικά σπίτια που χρησιμοποιούν για κατοικίες των Τούρκων υπαλλήλων.

Με την ανάπτυξη της πόλης και την αύξηση του πληθυσμού άρχισαν να κτίζονται σπίτια και προς το κάτω μέρος του λόφου. Έτσι το Σουφλί χωρίζεται σε δυο τμήματα στην "Καρκατελιά" /άνω μέρος/ και στην "Καμπι /κάτω μέρος/. Σήμερα υπάρχουν αντίστοιχοι ενορίες του Αγίου Αθανασίου και του Αγίου Γεωργίου. Με την πάροδο του χρόνου χωρίστηκε σε τέσσερις συνοικίες:

1. "Σεχ" /ήταν η γειτονιά των Τούρκων υπαλλήλων και των στρατιωτικών./ Βρισκόταν στο Ν.Α. άκρο της πόλης.
2. "Μαργαζή" /Καρκατελιά/. Βρισκόταν στο Β.Δ. τμήμα της πόλης.
3. " Αποστέλ" /καμπιά/. Βρισκόταν στο Β.Α. τμήμα της πόλης.
4. "Γενή". /η γειτονιά των προσφύγων/ Βρισκόταν στο Ν.Δ. τμήμα της πόλης.

Η ζωή των πρώτων αυτών κατοίκων της πόλης δεν φαίνεται να ήταν και τόσο φιλειρηνική με τους Τούρκους και τούτο το μαρτυρεί η παρακάτω ιστορία που μεταδόθηκε από τους παπούδες μας και την έγραψε ο δάσκαλος Σεϊτανίδης Δημήτριος μετέπειτα Δήμαρχος Σουφλίου.

Οι πρώτοι κάτοικοι του Σουφλίου, αν παραδεχτούμε την παρακάτω ιστορία σαν αληθινή, δεν μπορούσαν εύκολα να ξεριζώσουν απ' την καρδιά το το μίσος τους που είχαν εναντίον των Τούρκων. Και γιαυτό κάθε φορά που εύρισκαν ευκαιρία, δημιουργούσαν φασαρίες με τους μπέηδες Τούρκους που τους χρησιμοποιούσαν σαν εργάτες στα χωράφια τους. Λέγεται δηλ. ότι συχνά τα βράδια οι Σουφλιώτες ρίχνονταν εναντίον των Τουρκικών σπιτιών αφού προηγουμένως μεταμφιέζονταν για να μην αναγνωρίζονται και έκαμν /μπασκίνι/ λεηλασίες των Τουρκικών σπιτιών, προέβαιναν σε ξυλοδαρμούς Τούρκων Μπέηδων και πολλές φορές και σε φόνους. Οι παθόντες πολλές φορές αναφέρονταν στις Τουρκικές αρχές για τα παθήματά τους αυτά, μα επειδή δεν μπορούσαν να αποδείξουν ποιοι ήταν εκείνοι που έκαμναν την επίθεση, έμειναν πάντα ατιμώρητοι. Κάποτε όμως πιεζόμενοι από τους Μπέηδες οι Τούρκοι, αναγκάστηκαν να συλλάβουν τα παλληκάρια του Σουφλίου και τ' έστειλαν στο Διδυμότειχο συνοδεία πεζή /τρένα δεν υπήρχαν ακόμη/, για να τους δικάσει το Ανώτερο δικαστήριο. Το βράδυ με τη δύση του ήλιου έφτασαν στο Σαλτίκιο /Λάβαρα/ κι εκεί έκλεισαν τους συνοδευόμενους στη φυλακή για να εξακολουθήσουν την έλλη ημέρα το πρωί το δρόμο τους προς το Διδυμότειχο, αφήνοντας ένα Τζαντιρμέ/Χωροφύλακα/ να τους φυλάει. Οι κρατούμενοι όμως κατόρθωσαν να δωροδοκήσουν το φύλακά τους

και τους άφησε να διανυκτερεύσουν τη νύκτα σε γνωστά τους σπίτια για ν μή κρυώσουν στη φυλακή, με την υπόσχεση βέβαια ότι την άλλη μέρα το πρωί θα βρίσκονταν όλοι και πάλι στις θέσεις τους. Πραγματικά ο φύλακας πείστηκε στα λόγια των κρατουμένων μια και πήρε γερό φιλοδώρημα/μπαξίς και τους άφησε ελεύθερους. Οι Σουφλιώτες δεν χάνουν καιρό, μεταμφιέζοντα αμέσως και γυρίζουν πίσω στο Σουφλί./απόσταση 13 χιλιάμετρα/. Κάνουν κα πάλι την επίθεσή τους εναντίον των Τουρκικών σπιτιών, τους ξυλοφορτώνουν καλά καλά και το πρωί βρέθηκαν στη θέση τους όπως είχαν υποσχεθεί. Τους παρέλαβαν οι συνοδοί τους, χωρίς να υποφιαστούν καν το τι είχε συμβεί τη νύκτα και τους οδήγησαν στο Διδυμάτειχο όπου και θα γινάταν η δίκη την άλλη μέρα. Στη δίκη παρουσιάστηκαν οι παθόντες Τούρκοι, μάλιστα είχαν φτάσει και νέοι μάρτυρες που είχαν κακοποιηθεί την προηγούμενη βραδιά κι ανέφεραν το γεγονός στο δικαστήριο ζητώντας την παραδειγματική τιμωρία τους. Τότε όμως παρουσιάστηκε ο επι κεφαλής της συνοδείας και βεβαίωσε πως οι Σουφλιώτες δεν ήταν δυνατόν να κάνουν τέτοια δουλειά εκείνο το βράδυ μια και βρίσκονταν κλεισμένοι στη φυλακή στα Λάβαρα. Το δικαστήριο αναγκάστηκε να διώξει τους Τούρκους επιπλήτοντάς του για την άδικο κατηγορία που ήθελαν να προσάψουν στους Έλληνες. Έτσι ξαναγύρισαν ελεύθεροι στην πόλη τους οι Σουφλιώτες και εξακολούθησαν τ επιθέσεις τους εναντίον των Τούρκων ως που αυτοί μη μπορώντας να υποφέρουν την τέτοια διαγωγή των Σουφλιωτών αναγκάστηκαν να φύγουν από το Σουφλί και να πάνε να εγκατασταθούν στην απέναντε πλευρά του Έβρου, όπου και έκτισαν το χωριό Εντέκιοϊ για το οποίο θα γράψουμε παρακάτω.

Έτσι έμεινε το χωριό καθαρά Ελληνικό κι άρχισε να μεγαλώνει προς την κορυφή του λόφου Αηλιά όπου αργότερα κτίστηκε και η πρώτη εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Η συνοικία αυτή όπως αναφέραμε ονομάστηκε τότε Κακατσέλι Μαχαλέ /καρκατσέληδες όπως λέγονται και σήμερα ακόμη εν αντιθέσει με εκείνους που πολύ αργότερα άρχισαν να κτίζουν σπίτια στον κάτω μαχαλά προς την πεδιάδα που ονομάζονταν και ονομάζονται και σήμερα Καμπιώτες δηλ. πεδινόι/. Έκτισαν δε και αυτοί την εκκλησία τους του Αγίου Γεωργίου και κοντά σ αυτήν νοίκιασαν και μια μικρή ελθούσα που χρησίμευε για Σχολείο όπου τα Σουφλιωτόπουλα άρχισαν δειλά δειλά να φοιτούν κι να μαθαίνουν τα πρώτα γράμματα με την αλληλοδιδασκτική μέθοδο.

Οι Σουφλιώτες το 1834 δώρισαν στην ιερά Μονή Δαδιάς /πέρα Μοναστήρ ένα επίχρυσο δισκοπότηρο με την αφιέρωση:

Επιστοσία του Αρχιμανδρίτου και Ηγουμένου της αυτής μονής Βενεδίκτου εκ της πόλεως Σουφλίου συνδρομή και δαπάνη των ευσεβών της χώρας αυτής. ΑΩΔΔ /1834/.

Κατά το 1870 οι Σουφλιώτες με πρωτοβουλία του προκρίτου Πασκάλ-εφέντη /Πασχάλη Παπάζογλου/ πέτυχαν να προτιμηθεί η πόλη τους, αντί της Κορνοφωλιάς, για την εγκατάσταση του σιδηροδρομικού σταθμού που θα αναφερόμε ξεχωριστά σ αυτό, και να αποβεί το Σουφλί το μόνο σιδηροδρομικό και εμπορικό κέντρο της περιοχής.

Στις 17-10-1878 ο Έλληνας Υποπρόξενος του Δεδέαγατς /Αλεξ/πολης/Γ. Καραγιαννόπουλος, με αναφορά του στο Υπουργείο Εξωτερικών/επισ. πρωτ. 23 γνωστοποιεί ότι λίγες μέρες νωρίτερα στο μουσουλμανικό χωριό Ντεμίργιοι ρε/Σιδηρώ/ που απέχει από το Σουφλί 3 ώρες, ένας έμπορος έστειλε δύο χριστιανούς να παραλάβουν τα καπνά του. Οι μουσουλμάνοι όμως κατακρεούργησαν τους δυστυχείς χριστιανούς. Το γεγονός το πληροφορήθηκε ο Ρώσος αξιωματικός που εκείνη την περίοδο έδρευε στο Σουφλί και είχε υπό τις διαταγές του δύναμη 200 ιππέων. Πήρε αμέσως μερικούς ιππείς και πήγε.

στο Ντεμίργιουρε. Όταν έφτασε στο χωριό οι κάτοικοι κατάφεραν να τον εξαναγκάσουν να υποχωρήσει. Ο Ρώσος Αξιωματικός επέστρεψε στο Σουφλί πήρε τους ιππείς του και 200 Σουφλιώτες και επανήλθε. Στη μάχη που ακολούθησε σκοτώθηκαν 150 από τους κατοίκους του Ντεμίργιουρε και κανείς Σουφλιώτης.

Είναι γεγονός πως οι Σουφλιώτες ήταν και τότε και εξακολουθούν να είναι και σήμερα εργατικώτατοι, νοικοκυρεμένοι μα και γνήσιοι πατριώτες που αγάπησαν και αγαπούν όχι μονάχα την πατρίδα τους το Σουφλί και τη μεγάλη πατρίδα τους την Ελλάδα και έζησαν πάντα με τη μεγάλη ιδέα και τα ιδανικά της φυλής. Ήταν ανέκαθεν πάντοτε ζωηροί και λίγο ανυπότακτα στοιχεία γιαυτό και δεν μπορούσαν να υποφέρουν τη σκλαβιά και πάντα ζητούσαν να βρουν αφορμή να εκδηλώσουν τα αισθήματά τους.

Οι Τούρκοι έχοντας πικρή πείρα της παλληκαριάς των Σουφλιωτών, δεν τολμούσαν καν να ανέβουν στον επάνω μαχαλά που κατοικούσαν κυρίως οι Σουφλιώτες, γιατί τους κυνηγούσαν και πολλές φορές τους κακοποιούσαν χωρίς να μπορούν να διαμαρτυρηθούν. Αφού φτασανε στο σημείο να ονομάζουν το Σουφλί "~~Κιουτσούκ Γκουνάν~~" /μικρή Ελλάδα/, γιατί ο πληθυσμός ήταν καθαρά Ελληνικός και δεν επέτρεπε ξένα στοιχεία να εγκατασταθούν μέσα στην πόλη τους. Η Βουλγαρική ιδίως προπαγάνδα πάντα επιζητούσε να εισχωρήσει μέσα στο Σουφλί μα βρήκε τους Σουφλιώτες τείχος απόρθητο. Διηγούνται ότι όταν κάποτε ήρθε στο Σουφλί ένας Βούλγαρος σταλμένος απ'τη Βουλγαρική προπαγάνδα να εγκατασταθεί μόνιμα και ζητούσε να αγοράσει οικόπεδο για να κτίσει σπίτι, οι Σουφλιώτες δεν του χαρίστηκαν, αλλά έσπευσαν να τον ξεκάνουν πριν ακόμα προφτάσει να εγκατασταθεί κι έτσι ξανά δεν τόλμησε άλλος να επαναλάβει το πείραμα.

Όταν το Σουφλί άρχισε να μεγαλώνει σε πληθυσμό, ο κόσμος άρχισε να κτίζει σπίτια και στην κάτω πλαγιά του λόφου, που επικοινωνεί με τη πεδιάδα του Σουφλίου και καταλήγει στον Έβρο ποταμό. Έτσι βλέπουμε το Σουφλί να χωρίζεται σε δυο μεγάλους μαχαλάδες/συνοικίες/ τον κάτω μαχαλά /οι Καμπιώτες όπως και σήμερα λέγονται ακόμα όσοι κατοικούν στη συνοικία αυτή/ και στον επάνω μαχαλά /ή Καρκατσέλ μαχαλάς/ του οποίου οι κάτοικοι και σήμερα ακόμα φέρουν το όνομά του και λέγονται Καρκατσέληδες χωρίζονταν δε το χωριό από μια πλατεία που βρισκόταν ακριβώς στη μέση του που υπέρχει ακόμα και σήμερα και λέγεται Μεσοχώρι.

Το ότι το Σουφλί στην αρχή κτιζόταν πάνω προς την κορυφή του λόφου για να μπορούν οι κάτοικοι να προφυλάσσονται ευκολότερα από τους Τούρκους, φαίνεται και σήμερα ακόμα από την πλατεία που βρίσκεται κάτω από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου δίπλα στο Α' Δημ. Σχολείο τότε που φέρει το όνομα Αγελαδάρια /σήμερα πλατεία Νάνου/ που χρησίμευε τότε για να συγκεντρώνονται τα ζώα του χωριού για να τα παραλάβει ο αγελαδάρης και να τα οδηγήσει στη βοσκή. Στον επάνω μαχαλά κάτω ακριβώς από την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου υπήρχε και σώζεται και σήμερα ακόμη η πλατεία που είχε το όνομα Σάρπ-Μπουνάρ/δυνατή βρύση/ σήμερα πλατεία Νίκης.

Όλες αυτές οι πλατείες επί τουρκοκρατίας χρησίμευαν για τις συγκεντρώσεις των Σουφλιωτών τις Κυριακές και τις άλλες γιορτές όπου επιδίδονταν σε χορούς και γλέντια με τραγούδια ή με τη γκάϊντα το μόνο λαϊκό όργανο εκείνης της εποχής.

Προ του 1910 στο Σουφλί όπως βέβαια και σ' όλα τα μέρη που κατοικούσαν πραγματικοί Έλληνες, υπήρχε και μια μυστική οργάνωση της οποίας μέλη ήταν διάφοροι πρόκριτοι Σουφλιώτες/όπως ο γιατρός Αθανάσιος Μπρίκας, ο γιατρός Παντελής Λεφάνης με επικεφαλής τον Υπολοχαγό του Ελληνικού

στρατού, που κατέρθωναν να εισέρχονται στην Τουρκία σαν έμποροι ή σαν δάσκαλοι και γραμματέα τον Γεώργιο Μπρίκα που μετά την απελευθέρωση τίμησε το Ελληνικό Κοινοβούλιο και ως Βουλευτής και ως Γερουσιαστής/ που συνεργάζονταν με το ελεύθερο κράτος ή με τον αντιπρόσωπό του τον Πρόξενο της Ελλάδας που είχε την έδρα του στο Δεδέ-Αγάτς /Αλεξανδρούπολη/.

Καί τότε πολλοί από τους προύχοντες δεν ήθελαν να υπακούσουν στα κλέυσματα της οργάνωσης και έπεφταν στη δυσμένειά της. Πολλές φορές μάλστα για την αντιδραστική τους δράση καταδικάζονταν σε θάνατο από την οργανωτική επιτροπή και εξετελείτο με τα όργανά της που είχε πάντα στη διάθεσή της και τα οποία εφυγάδευε αμέσως στο ελεύθερο κράτος για να συλληφθούν από τους Τούρκους. Η μυστική αυτή οργάνωση είχε κατορθώσει να εισαγάγει στο Σουφλί και πολλά όπλα /πάνω από 300 γκράδες/ έτσι που τα καλληκάρια του Σουφλίου να βρεθούν όλα οπλισμένα με την κήρυξη του Βαλκανικού πολέμου του 1912. Έπρεπε όμως τα καλληκάρια αυτά να είναι και λίγο γυμνασμένα για να μπορούν να αντέχουν στις κακουχίες μα και να ξέρουν να χρησιμοποιούν τα όπλα. Και γαιυτό οι Σουφλιώτες δεν έφηναν κι την παραμικρή ευκαιρία ανεκμετάλλευτη για να γυμνάσουν τους νέους. Και για μεν την εκγύμναση του σώματος είχαν τα παιγνίδια που παίζονταν απ' τους νέους τις Κυριακές και τις γιορτές στις συγκεντρώσεις τους στις όφορες πλατείες του χωριού. Κοντά όμως στο σώμα έπρεπε να γυμνάζεται και η ψυχή. Και σ αυτό όμως δεν έμειναν πίσω οι Σουφλιώτες. Είχαν π νυχτέρ τους δηλ. τις βραδινές συγκεντρώσεις στα σπίτια, όπου εύρισκαν οι μεγαλύτεροι και πιο μορφωμένοι να αναπτύξουν θέματα σχετικά με τον Εθνισμό τους. Αλλά και τα σχολεία μας επι τουρκοκρατίας ήταν κέντρα εθνικιστικής

Η γρήγορη οργάνωση των Σουφλιωτών πραγματοποιήθηκε το 1908 όταν στήθηκαν από την ελεύθερη Ελλάδα για να οργανώσουν τον αγώνα της ανεξαρτησίας της Θράκης, πολλοί αξιωματικοί. Στο Σουφλί ήρθε ο Υπολοχαγός Γαβριήλ Προκοπέας/με το ψευδώνυμο Πετρής/ ως υπάλληλος εταιρείας, που μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα οργάνωσε άριστα τους Σουφλιώτες.

Στους βυζαντινούς χρόνους τα γνωστά κέντρα ήταν οι πόλεις που ήταν έδρες Μητροπόλεων. Όπου υπήρχε έδρα Μητροπόλεως ο τόπος εκείνος έμειν γνωστός σε κώδικες ή αλλα γραπτά κείμενα.

Το Σουφλί όπως γνωρίζουμε δεν είχε την τύχη να είναι έδρα Μητροπολί τη. Ενώ το Διδυμότειχο, η Ανδριανούπολη, η Αίνος, η Βυζύη και άλλες πό λεις της Θράκης ήταν. Το μικρό διάστημα 1924-1934 που το Σουφλί ήταν έδρα Μητροπόλεως ας μη το συσχετίσουμε με το θέμα μας γιατί η ίδρυση η Μητροπόλεως εκείνης ήταν προσωρινή για τακτοποίηση μητροπολίτη που έφυγε από την περιοχή που με τη συνθήκη της Λωζάνης δόθηκε στην Τουρκία. Για τις παραπάνω λοιπόν πόλεις σε πατριαρχικούς κώδικες υπάρχουν στοι- χεία π.χ. για το Διδυμότειχο είναι γνωστό ότι επί πατριάρχου Φωτίου το 867 ήταν έδρα Μητροπόλεως αφού ο Μητροπολίτης Διδυμοτείχου ήταν μέ- λος της πατριαρχικής Συνόδου.

Για τις άλλες πόλεις και τα χωριά και να υπήρχαν τέτοια στοιχεία σε έδρες τους /εκκλησιαστικά, πληθυσμιακά/ οπωσδήποτε χάθηκαν στη λαίλαπα του οθωμανικού μεσαιωνισμού.

Πέρα όμως από τα προηγούμενα ας μη ξεχνούμε ότι η οργάνωση του Βυζα ντινού Κράτους ήταν πολύ διαφορετική από τη σημερινή. Η απέραντη εκεί νη αυτοκρατορία ναί μεν ήταν το τείχος που έφραζε το δρόμο των επιδρο μέων του Βορρά και της Ανατολής, δεν είχε όμως τη σημερινή οργάνωση των κρατών. Ούτε η Παιδεία ήταν κρατική σ' όλη την επικράτεια της αυτο- κρατορίας, ούτε πολιτικοί άρχοντες -διοικητές σαν κρατικοί υπάλληλοι υπήρχαν. Υπήρχαν τα γνωστά θέματα από την εποχή του Βουλγαροκτόνου οι διοικητές όμως των κέντρων ήταν στρατιωτικοί και οι άλλοι πληθυσμοί: κα τείχαν τη γη την οποία εκμεταλλεύονταν αποδίδοντας ανάλογους φόρους στην αυτοκρατορία. Παράλληλα ήταν υποχρεωμένοι να τρέχουν πρόθυμα να υπηρετήσουν την ακεραιότητα της χώρας από κάθε επιβουλή. Σε μια τέτοια εποχή τα χωριά και οι μικρές κωμοπόλεις με τις γεωργοκτηνοτροφικές ασ χολίες των κατοίκων παρέμεναν κατά κάποιο τρόπο άγνωστα χωρίς τίποτε το ξεχωριστό, χωρίς τίποτε το αξιόλογο.

Έτσι η πόλη μας σαν μικρή κωμόπολη ανήκε διοικητικά πάντοτε στο Διδυ μότειχο όπου υπήρχε και αρχή εκκλησιαστική και στρατιωτικοπολιτική διο κηση. Αφού εκεί στέφθηκε και αυτοκράτορας ακόμα./Καντακουζηνός/. Και τα γύρω χωριά ακόμα Μάντρα, Κορνοφωλιά κ.λ.π. που είχαν ελληνικούς χριστιανικούς πληθυσμούς παρέμεναν άγνωστα εκείνη την εποχή. Το Σουφλί θα πρέπει να ήταν τότε ένα κεφαλοχώρι σχετικά φτωχό/ ακόμη δεν είχε αν πτυχθεί η σηροτροφία τόσο πολύ όσο αργότερα/ με γεωργοκτηνοτροφικό πλη θυσμό που ζούσε με την σκληρή εργασία των κατοίκων του. Τα παλιά καλντ ρίμια, τα πηγάδια, τα πέτρινα σπίτια, οι ξύλινες φαρδιές κελαρόπορτες, ο φεγγίτες κ.λ.π. φανερώνουν χρώμα βυζαντινό. Ήρθε κατόπιν η λαίλαπα το Οθωμανισμού. Οι Τούρκοι κατακτούν την περιοχή, παίρνουν τα κτήματα και υποχρεώνουν τους χριστιανούς να εργάζονται για τους. Στήνουν το τέμενο τους /τζαμί/ στο Διδυμότειχο. Εκεί ήταν το κέντρο της περιοχής από διο κητική άποψη εκεί μένουν κι αυτοί.

Το Σουφλί εξακολουθεί σαν μεγαλοχώρι χωρίς τίποτε το ιδιαίτερο να ζει κάτω από τη σκιά του Διδυμοτείχου. Το ίδιο και οι άλλες πόλεις τη Ανατολικής Θράκης. Οι κάτοικοί του κρατούν τη θρακική παράδοση. Και τη κρατούν γνήσια και ανόθευτη. Οι Τούρκοι στρέφουν τα βλέμματά τους προς βορράν προς την Ανδριανούπολη, προς το ορμητήριό τους για τον τελικό στόχο. Και ίσως η πόλη μας από τότε να γίνεται η μοναδική εστία της θρα- κικής παράδοσης. Οι χοροί και τα άλλα έθιμα έμειναν γιατί ο Ελληνι- σμός δεν σβήνει απ' τις καρδιές των Σουφλιωτών.

Η θρησκεία στους δύσκολους εκείνους καιρούς δυναμώνει πιο πολύ τον Ελληνισμό στα στήθη των ραγιαδών. Η πατροπαράδοτη εξυπνάδα του Σουφλίου κάνει να προσαρμοστεί στη νέα ζωή. Σιγά σιγά γίνεται ελεύθερος φίρου όπως τον βρίσκει ο περιηγητής Τσελεπής. Έτσι "συζεί" με τον κατακτητή χωρίς ν'απαρνηθεί την πίστη και τον εθνισμό του.. "Συζεί" τρόι του λέγειν. Γιατί στο Σουφλί πολύ λίγοι Τούρκοι είχαν εγκατασταθεί και μάλιστα στα πρώτα χρόνια γιατί αρχότερα αναγκάστηκαν κι αυτοί να περάσουν στην αντίπερα όχθη και να μείνει η γενέτειρά μας "καθαρόαιμη" πραγματικά πέρα για πέρα Ελληνική, αφού κι αυτές οι μετέπειτα απογραφές περιγραφές των ξένων, παρουσιάζουν την πόλη μας χωρίς ξένα στοιχεία /Βουλγαρόφωνων, Αλβανόφωνων, Τούρκων κ.λ.π./. Και οι λίγοι Τούρκοι που έμεινα κατείχαν ορισμένες διοικητικές θέσεις και μόνο επέβλεπαν διοικητικά χωρίς να πιέζουν, χωρίς να αφεντεύουν όπως σ' άλλες περιοχές. Έτσι σιγά σιγά το Σουφλί πληθαίνει, ακμάζει οικονομικά και πνευματικά και έρχεται η εποχή όπου η πόλη μας βρίσκεται στη μεγαλύτερή της ακμή.

#### Η ακμή της πόλης

Είναι κοινή παράδοση και γενική παραδοχή ότι υπήρξε εποχή που το Σουφλί ανθούσε οικονομικά, πολιτιστικά, κοινωνικά, πνευματικά και μάλιστα υπερέχοντας κατά πολύ από τις άλλες πόλεις της περιοχής του Έβρου. Συγκρίσεις βέβαια με άλλες πόλεις ελληνικές, που πριν από το 1922 βρισκόνταν στην αντίπερα όχθη του Έβρου δεν μπορούμε να αναπτύξουμε για ο ελληνισμός από τις πόλεις εκείνες ξεριζώθηκε και διασκορπίστηκε σε διάφορους τόπους της Μακεδονίας. Γιαυτό και στοιχεία δεν βρίσκονται πει χείρα. Κυριαρχεί όμως η άποψη πως η οικονομική και πνευματική άνθηση της πόλης μας αρχίζει από την εγκατάσταση του σιδηροδρομικού σταθμού δηλ. στα χρόνια 1872-1875. Σύμφωνα με την άποψη αυτή πριν από την εγκατάσταση του σταθμού το Σουφλί ήταν ένα ασήμαντο χωριό χωρίς τίποτε το ιδιαίτερο. Υπάρχουν πληροφορίες ότι ο σιδηροδρομικός σταθμός θα γινότο στην Κορνοφωλιά λόγω όμως της άρνησης των κατοίκων της κοινότητας αυ να δεχτούν την εγκατάσταση σταθμού στο χωριό τους, έγινε κατόπιν ο στο μέγε στο Σουφλί. Η διάδοση όμως αυτή είναι πέρα για πέρα αναληθής.

Αναφέραμε προηγουμένως ότι από το 1850 και μετά το Σουφλί υπήρξε κωμόπολη και όχι χωριό. Πολύ πριν από τη χάραξη, εγκατάσταση και λειτουργία της σιδηροδρομικής γραμμής από Γαλλική Εταιρεία, σ'ολόκληρη τη βόρειο Ελλάδα και μέχρι την Κωνσταντινούπολη, το Σουφλί ήταν περίπου όπως και σήμερα. Ένα τοπογραφικό διάγραμμα της πόλης που συντάχτηκε από Γάλλους μηχανικούς τοπογράφους γύρω στα 1870 και σώζεται στο Δημαρχείο δείχνει πως η πόλη μας είχε σχεδόν την ίδια έκταση, την ίδια ρυμοτομία, τους ίδιους συνοικισμούς/μαχαλάδες/, τις ίδιες πλατείες, τις ίδιες εκκλησίες κ.λ.π. Στο διάγραμμα αυτό οι περισσότερες κατοικίες /μάλιστα οι παλιές/ μένουν στην κάτοψη του όπως και σήμερα. Επομένως πως ήταν δυνατόν το Σουφλί πριν από την εγκατάσταση της σιδηροδρομικής γραμμής και του σιδηροδρομικού σταθμού να ήταν ασήμαντο χωριό αφού είχε την ίδια σχεδόν με τη σημερινή κτιριακή κατάσταση;

Πέρα από αυτά στη γενέτειρά μας από το 1859 υπάρχουν οι δυο εκκλησίες όπως είναι σήμερα. Η χωρητικότητά τους είναι για πάνω από 3.000 άτομα. Για να αισθανθούν οι πρόγονοί μας την ανάγκη να κτίσουν τέτοιους ναούς, μεγαλοπρεπέστατους και μάλιστα με εσωτερικό διάκοσμο /ξυλόγλυπτα, αγιογραφίες κ.λ.π/ από την Κωνσταντινούπολη, ασφαλώς πολύ πιο πριν η οικονομία του τόπου και γενικά η άνθηση, θα ήταν σε επίπεδο πολύ υψηλό.

Μέχρις ενός σημείου μπορούμε να δεχτούμε ότι την εποχή της δουλείας οι προσφορές των υπόδουλων χριστιανών ήταν γενναίες αλλά για να είναι γενναίες οι προσφορές θα πρέπει και η οικονομική κατάσταση των Σουφλιωτών να ήταν σε πολύ καλό επίπεδο.

Παράλληλα με αυτό το 1877 έχουμε και τα πρώτα απογραφικά στοιχεία α το Γάλλο καθηγητή του Λυκείου Γαλατά Σεράϋ SYNVEY που μας παραδίνει το Σουφλί σαν κωμόπολη με 4.680 κατοίκους ενώ το Διδυμότειχο 3.972. Για τον ίδιο χρόνο στο φάκελλο 434 της Βιβλιοθήκης της Βουλής περί θράκης και στο έγγραφο 40 διαβάζουμε: Σουφλί: Κωμόπολη Ελληνική 1.200 οικογένειες δύο αλληλοδιδασκτικά Σχολεία έκαστον με δύο τμήματα, τρεις διδάσκαλοι με μισθό 10 χιλιάδες γρόσια έκαστος. Μαθηταί 304. Μαθήτριά 36.

Την ίδια χρονιά η μητρόπολη Διδυμοτείχου περιελάμβανε 63 χωριά και 7.486 στέφανα με 37.480 ψυχές. Τα διπλανά χωριά είχαν: Μάνδρα 2640, Δαδιά 546, Μπασκλίσε 450, Μέγα Δερβέντι 2172, Κορνοφωλιά 1260, Καρά Μπεγλί 672, Κιουπλί 1770, Γιάννουρεν 1164 και Μικρό Δερβέντι 378.

Στην έκθεση του 1884 αναφέρεται: Σουφλί: Ελληνικά οικογένειαι 1351. Μία αστική σχολή, 450 μαθηταί, 5 διδασκαλοί 220 λίραι δαπάναι. Εν παρθενωγείον. Μία διδασκάλισσα, 200 μαθήτριά. Δαπάναι 50 λίραι. Εν Νηπιαγωγείον, μία διδασκάλισσα, δαπάναι 40 λίραι.

Η κατάσταση αυτή όπως με στοιχεία πλέον παρουσιάζεται για το 1877 δ μας επιτρέπει να παραδεχτούμε πως η ακμή της πόλης αρχίζει από το 1875 και μετέπειτα. Ένας ελληνικός πληθυσμός από 4.860 ψυχές ήταν για την εποχή πληθυσμός μιας πόλης κι όχι χωριού. Την ίδια χρονιά οι άλλες πόλεις είχαν: Δεδεαγάτς/δεν υπάρχουν στοιχεία/, Διδυμότειχο 3.972, Φέρραι 880, Γκρουμουλτζίνα/Κομοτηνή 2.700, Ξάνθη 2.160 και οι απέναντι πόλεις: Ανδριανούπολη 24.450, Σαράντα Εκκλησιές 9.000, Καλλίπολη 4.000, Βιζύη 3.000, Αίλος 4.000, Ραιδεστός 6.000. Χωρίς βέβαια να γνωρίζουμε αν τα στοιχεία αυτά του Γάλλου SYNVEY είναι πραγματικά και αντικειμενικά, γνωρίζουμε όμως ότι αφορούν μόνο το ελληνικό στοιχείο των πόλεων.

Η γενέτειρά μας επομένως ήταν κατά την εποχή εκείνη μια από τις πιο ανθούσες σε ελληνισμό πόλεις της θράκης. Κι αν ληφθεί υπ'όψιν πως το Σουφλί πάντοτε είχε καθαρό ελληνικό πληθυσμό/χωρίς ξένα στοιχεία: αλβανόφωνους, βουλγαρόφωνους κ.λ.π/ αντιλαμβάνεται κανείς την υπεροχή του τόπου μας και την ακμή του γενικά. Επομένως δεν αρχίζει η ακμή της πόλης από την εγκατάσταση του σιδηροδρομικού σταθμού, αλλά προϋπήρξε.

Το υψηλό οικονομικό επίπεδο των κατοίκων ήταν το υπόβαθρο για την πνευματική και γενικά όλη την ακμή της πόλης.

Γεννάται όμως το ερώτημα: Πού οφείλεται η οικονομική άνθηση στην επήχ εκείνη; Κατά μέγα μέρος στην ανάπτυξη της αμπελουργίας. Ας μη φανεί παράξενο. Η αμπελουργία προηγήθηκε της σιροτροφίας. Όλες οι εκτάσεις πάνω από τη γραμμή ήταν απέραντοι αμπελώνες. Τα Σουφλιώτικα κρασιά φημι σμένα και τότε όπως και σήμερα εμπορεύονταν μέχρι το Μπορντώ της Γαλλίας. Τα μεγάλα καντάρια στα σημεία εξόδου της πόλεως/ από Βορράς στη Δύση και προς Νότο/τα θυμούνται οι γεροντότεροι. Ζύγιζαν με τις πλάστιγγες αυτές τον καρπό. Έρχονταν οι Γάλλοι αντιπρόσωποι να δοκιμάσουν, να γευτούν, να διαλέξουν, να προμηθευτούν. Η τέχνη νά κάνουν οι αμπελουργοί μας καλό κρασί είναι από εκείνη την εποχή γνωστή. Το ότι δε η αμπελουργία ήταν σε πλήρη ανάπτυξη φαίνεται και από τα σχολικά μητρώα μαθητών /του 1880/ όπου στα επαγγέλματα των γονέων πλεονάζουν οι αμπελουργοί. Άλλοι οι γεωργοί άλλοι οι αμπελουργοί. Μια τέτοια επικοινωνία έστω και εμπορική αντιλαμβάνεται κανείς ότι είχε γενικότερες επιπτώσεις στην όλη

Στο σημείο αυτό ο νους μας δημιουργεί της εξής σκέψη: Οι θράκες στους μακρινούς χρόνους ήταν λάτρεις του θεού της αμπέλου του Διονύσου. Οι πλαγιές της Ροδόπης θα πρέπει να ήταν κατάφυτες από κλήματα που έδιναν κατάχυμους καρπούς. Οι πλαγιές μας, τα υψώματα της δυτικής περιοχής είναι πρόποδες της οροσειράς της Ροδόπης. Μήπως η αμπελουργία είναι κατάλοιπο της μακρινής εκείνης εποχής;

Σιγά σιγά... αργότερα άρχισε να διαδίδεται και η σηροτροφία. Με την καλλιέργεια των πεδινών εκτάσεων άρχισε η εκτροφή των κουκουλιών. Η σηροτροφία δεν ήταν μόνο απασχόληση των σηροτρόφων-γεωργών. Ήταν συμπληρωματική απασχόληση και όλων των οικογενειαρχών. Γιατί η χρονική περίοδος της εκτροφής των κουκουλιών ήταν περιορισμένη. Εκεί όμως που η πόλη παρουσίαζε διαφορετική όψη ήταν στην πώληση του προϊόντος. Στα πρώτα χρόνια τα κουκούλια τα μετέφεραν προς πώληση οι πρόγονοί μας με γαϊδοιράκια και κάρρα στην Ανδριανούπολη. Αργότερα έγινε η κουκουλοαγορά στο Σουφλί. Κουκουλέμποροι από κάθε κατεύθυνση έρχονταν στο Σουφλί να προλάβουν τα καλύτερα "μαξούλια". Και ο παράς και μάλιστα χρυσός έπεφτε στη πόλη αρκετός. Η σηροτροφία την εποχή εκείνη ήταν τουλάχιστον 15/πλάσια από την τελευταία εποχή καλλιέργειας των κουκουλιών. Τα κάρρα κουβαλούσαν ασταμάτητα, οι "γιαπραχτσήδες" έκοβαν τα φύλλα ολημερίς, το δε κλάρισμα ή τάξμα ήταν όχι απλώς ωράριο αλλά συνεχές 24ωρο. Υπήρχαν σπίτια που φύλαγαν/έτρεφαν/ και είκοσι κουτιά. Σε πολλές σάλες και κελάρια υπήρχα μόνιμα "κρεββάτια" κουκουλιών. Σιγά σιγά η ανεπτυγμένη σηροτροφία οδήγησε στην ανέγερση και των εργοστασίων τα οποία απασχολούσαν αρκετούς εργάτες και εργάτριες. Τα μεταξωτά, τα φημισμένα μεταξωτά του Σουφλίου έφταναν στις μεγαλουπόλεις/Προύσα, Αθήνα κ.λ.π./ και έκαναν γνωστή τη γενέτειρά μας σ' ανατολή και δύση.

Παράλληλα με τα προηγούμενα πρέπει να σημειώσουμε και τα εξής: Οι εκτάσεις της γενέτειράς μας την εποχή εκείνη δεν ήταν οι λιγοστές που έχουμε σήμερα. Πέρα " απ' τουν απλύν τουν πόταμου" πέρα απ' τα νερά του Έβρου οι απέραντες πεδικές εκτάσεις ήταν κτήματα των προγόνων μας. 6.000 στρέμματα έχασε η πόλη το 1922 με τη νέα οριοθέτηση με βάση τη συνθήκη της Λωζάνης. Οι στρεμματικές εκείνες εκτάσεις ήταν η γη της επαγγελίας για την πόλη. Σήμερα μένει ο καημός πως εκείνη η γη των πατέρων μας βρίσκεται σε ξένα χέρια. Πράγματι. Το 1922 δεν ήταν μόνο έτος της μικρασιατικής καταστροφής αλλά και έτος καταστροφής της οικονομικής μας υποδομής.

Οι γέροντες πριν από μερικά χρόνια θυμούνταν την εποχή που με τα "κακια" περνούσαν απέναντι στα χωράφια που ήταν δικά μας. Ας ελπίσουμε ή μάλλον ας το μεταδώσουμε στα παιδιά μας ότι τα εδάφη εκείνα " πάλι με χρόνους με καιρούς πάλι δικά μας θάναι".

Πέρα όμως απ' αυτό δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε κι έναν άλλο βασικό παράγοντα. Το δαιμόνιο πνεύμα του Σουφλιώτη. Ο Σουφλιώτης δεν είναι μοιρολάτρης, ούτε οκνηρός, ούτε πνευματικά καθυστερημένος. Απεναντίας μάλιστα. Είναι πανέξυπνος, δουλευτής ασταμάτητος, νοικοκύρης πραγματικός. Ποτέ δεν αρκείται στα τωρινά. Βλέπει μακριά. Δεν ησυχάζει αν δεν εξασφαλίσει όσα του χρειάζονται. Καταπιάνεται με το κάθε τι. Οικονόμος, πολλές φορές πέρα απ' το επιτρεπτό όριο. Αποταμιευτής και δημιουργικός που μπορεί να προβληθεί για παράδειγμα.

Όλη αυτή η ψυχосύνθεση τον κράτησε ξένο ολότελα προς το ανατολίτικο /ραχατλίδικο/ πνεύμα του κατακτητή. Έκανε ώστε το φτωχό σε εκτάσεις Σουφλί να βρίσκεται από οικονομική άποψη στην πρώτη γραμμή σε σύγκριση με άλλους τόπους. Αυτό το δαιμόνιο πνεύμα που ίσως ασυνείδητα οδήγησε πολ-

λές φορές τους Σουφλιώτες να εκμεταλλευτούν ευκαιρίες οπωσδήποτε συνέτι-  
νε κατά πολύ στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου. Αυτό το πνεύμα θρεμ-  
μένο τις πιο πολλές φορές με λιτότητα και φτώχεια έκανε και στους και-  
ρούς μας να εγκατασταθούν πολλοί συμπατριώτες μας και σ' άλλες πόλεις  
και να ριζώσουν με τρόπο που να κρατούν κι εκεί την οικονομία του τό-  
που στα χέρια τους.

Η πόλη μας ήταν το εμπορικό κέντρο όλης της περιοχής που απλωνότα-  
πολύ βαθιά πέρα από τον Έβρο. Όλοι οι πληθυσμοί των απέναντι χωριών  
έρχονταν στο "παζάρ" του Σουφλίου. Όλα τα προϊόντα συγκεντρώνονταν εδι-  
'Όλη η εμπορική κίνηση ξεκινούσε από τη γενέτειρά μας. Όλα αυτά ήταν  
βασικοί παράγοντες στην οικονομία του τόπου. Έμεινε ξακουστή η εμπορο-  
πανήγυρη του Σουφλίου που κρατούσε πάνω από 10 ημέρες, κι έπιανε απ' το  
σημερινό σταθμό μέχρι το Βιρηβοδικείο, κι απ' την Πλατεία Πασχάλη Νά-  
νου/Γιλαδαριά/ μέχρι τα παλιά δημοτικά σφαγεία. Συγκέντρωνε κόσμο και  
από την Προύσα και τη Σμύρνη ακόμα.

Ο αείμνηστος εκπαιδευτικός της πόλης μας Χρήστος Παπασταματίου-Μπα-  
μπαλίτης που τόσες σελίδες με λαογραφικά μας έθιμα άφησε σε τόμους της  
Εταιρείας Θρακικών Μελετών δίνει λεπτομερή περιγραφή της εμποροπανηγύρι  
που για τους παλιούς ήταν κάτι σαν τη διεθνή έκθεση θεσ/νίκης. Γινόταν  
στα πρώτο 15/ήμερο του Μαΐου. Όχι όμως για το παζάρεμα των υπομονετι-  
κών τετραπόδων που πλεδναζαν παλαιότερα στην πόλη μας αλλά έμεινε σαν  
συνέχεια από το θρησκευτικό πανηγύρι του Αγίου Χριστοφόρου που γινόταν  
τα πολύ παλιά χρόνια στο Σουφλί. Ο ναός του Αγίου που κτίστηκε στην πόλ-  
μας στο όνομά του βρίσκονταν στην ίδια θέση που υψώνεται σήμερα ο ναός  
του Αγίου Γεωργίου. Ο Άγιος γιόρταζε στις 9 Μαΐου. Τότε γινόταν πανήγυ-  
ρη του ναού με μικροεμπορική κίνηση στην αρχή και μάλιστα μπροστά στο  
χώρο του ναού μέχρι την πλατανόφυτη /τότε/ πλατεία Μεσοχωρίου. Αργότερα  
η πανήγυρη εκείνη απέκτησε μεγαλύτερη κίνηση και μεταφέρθηκε στο μεγάλο  
χώρο που αναφέραμε πιο πάνω.

Από τότε μάλιστα που στη θέση του Αγίου Χριστοφόρου υψώθηκε ο ναός  
του Αγίου Γεωργίου η πανήγυρη χάνοντας το θρησκευτικό περιεχόμενο του  
εορτασμού έμεινε καθαρή εμποροπανήγυρη, πολυήμερη, πολυάνθρωπη, ονομαστή  
σ' ολόκληρη την περιοχή. Από το 1922 η πανήγυρη εκείνη άρχισε σιγά σιγά  
να σβήνει ως που πριν μερικά χρόνια έσβησε πια κι έμεινε ανάμνηση νοσ-  
ταλγική ιδιαίτερα στους μεγαλύτερους που ζούσαν πριν 50 χρόνια.

Σε ένα λοιπόν τέτοιο οικονομικό υπόβαθρο ήταν επόμενο να στηριχτεί  
μια πνευματική και κοινωνική άνθηση πρωτοποριακή για την περιοχή.

Στα χρόνια της τυρκοκρατίας είναι γνωστό ότι σε πολύ λίγα μέρη λει-  
τούργουσαν σχολεία. Ιδιαίτερα λειτουργούσαν σε μέρη απόμακρα από την  
Πόλη και μάλιστα με τις φροντίδες συνεταιρισμών ή συντεχνιών όπως επίσης  
και πολλών εκκλησιαστικών αρχόντων.

Στην πόλη μας ούτε συντεχνιακή πρωτοβουλία ήταν εκείνη που φρόντισε  
για τη μόρφωση των παιδιών ούτε πρωτοβουλία θρησκευτικών αρχόντων. Βέ-  
βαια υπήρξαν ιερείς-δάσκαλοι ντόπιοι και ξένοι που πρόσφεραν τις υπηρε-  
σίες τους για την μόρφωση των νέων. Η πρωτοβουλία για τη μόρφωση των  
νέων και την οργάνωση σχολείων όπως και γενικά για την πνευματική ανάπτυ-  
ξη του τόπου ανήκει στη δημογεροντία και σ' όλους τους κατοίκους οι ο-  
ποίοι πολύ νωρίς είδαν ότι τα γράμματα ήταν εκείνα που θα κρατούσαν  
άσβηστη τη φλόγα του ελληνισμού στις καρδιές των σκλάβων. Σημασία έχει  
και τούτο: Την πνευματική ανάπτυξη δεν την είδαν σαν ξηρή μετάδοση γνώ-

σεων αλλά γενικώτερα. Με μουσικές, με θέατρα, με γιορτές, με αγώνες κ.λ. φρόντισαν για την καλλιέργεια του νου και τη γενική μορφωση των παιδιών του τόπου. Το σπουδαιότερο στον τομέα αυτόν δεν είναι η εθελοντική προσφορά για την ανέγερση κτιρίων που και σήμερα ακόμα υψώνονται και θυμίζουν σ' όλους τα περασμένα μεγαλεία, ούτε η εισφορά για την κάλυψη των εξόδων των σχολείων γενικά. Αλλά κάτι τελείως άλλο, τελείως πρωτοποριακό για την εποχή δηλ. η φροντίδα για τη μόρφωση όχι μόνο αγοριών αλλά και κοριτσιών και νηπίων ακόμη.

Στους χρόνους της τουρκοκρατίας σ' άλλους τόπους η γυναίκα ήταν ολόκληρα κλεισμένη στο γυναικωνίτη της. Αφού και στις εκκλησίες οι γυναικωνίτες ήταν κλεισμένοι με πλέγματα που χώριζαν και το βλέμμα ακόμα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Στα χρόνια εκείνα το Σουφλί φρόντισε και για τη μόρφωση των γυναικών και έκτισε με τη βοήθεια των κατοίκων της πόλης Παρθεναγωγείο. Υπάρχουν στοιχεία των μαθητριών που φοίτησαν στο Παρθεναγωγείο κάτω από την αυστηρή επίβλεψη της παρθεναγωγού Στ. Αποστόλου και μάλιστα στα σχολικά έτη 1889 έως 1900 πολύ πριν ανεγερθεί το σημερινό κτίριο που στέγαζε το Α' Δημ. Σχολείο που προοριζόταν για παρθεναγωγείο. Παράλληλα με τη μόρφωση των γυναικών φρόντισαν και για τη μόρφωση των νηπίων.

Σήμερα η μόρφωση των γυναικών και των νηπίων φαίνεται κάτι το συνηθισμένο. Για την εποχή όμως εκείνη ήταν κάτι το πρωτοποριακό.

Πέρα απ' αυτά ο αριθμός των μαθητών φανερώνει και τη γενική θέληση για μόρφωση. π.χ. Στα 1877 υπήρξαν 304 μαθητές. Στα 1878 υπήρξαν δύο Δημοτικά Σχολεία, μια ελληνική σχολή /ανώτερης στάθμης/. Την ίδια εποχή σύμφωνα με τό έγγραφο αριθ. 10 /φάκελλος Βουλής/ υπήρξαν δύο δημοτικά σχολεία, μι ελληνική σχολή, ένα παρθεναγωγείο κι ένα νηπιοτροφείο με 100 νήπια. Για το 1884 οι μαθητές ήταν 700. Για τον ίδιο χρόνο μια άλλη έκθεση στην Ανατολική Επιθεώρηση Αθηνών αναφέρει ότι στην πόλη μας υπήρξαν: Μιά Αστική σχολή με 460 μαθητές και 5 δασκάλους, ένα παρθεναγωγείο με 200 μαθήτριες κι ένα νηπιαγωγείο με 100 νήπια.

Οι αριθμοί είναι ενδεικτικοί για την προθυμία των προγόνων μας στη μόρφωση. Όσον αφορά δε το είδος των γνώσεων που έπαιρναν οι νέοι στα σχολεία και γενικά τα μορφωτικά μέσα /μαθήματα/ με τα οποία επιδίωκαν την καλλιέργεια του νου είναι αρκετό να αναφέρει κανείς ότι στα 1877 στην Γ' τάξη διδάσκονταν: Πλουτάρχου " περί παιδων αγωγής" και "Παράλληλοι Βίοι", /Θεμιστοκλής κ.λ.π./ Ισοκράτους " παραινέσεις προς Δημόνικον και Φίλιπον. Προσθέστε σ' αυτά και τη διδασκαλία δύο ξένων γλωσσών: Της Γαλλικής και της Τουρκικής.

Πολλοί νέοι συνέχιζαν τις σπουδές τους στη μεγάλη σχολή της Ανδριανούπολης απ' όπου έβγαιναν δάσκαλοι έτοιμοι να μεταδώσουν τα ελληνικά γράμματα νέους της πόλης μας και αλλού.

Τα σχολεία είχαν συνεχή επαφή με την Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Κων/πόλεως και ζητούσαν από κεί δασκάλους μορφωμένους οι οποίοι βέβαια πέρα από τα διδακτικά τους καθήκοντα είχαν και ιδιαίτερες εθνικές αποστολές στους δύσκολους εκείνους καιρούς. Πολλοί από τους δασκάλους εκείνους που διακρίνονταν για την έφεσή τους στην αυτομόρφωση και την ιδιαίτερη ενασχόλησή τους με τις επιστήμες συνέχισαν τις σπουδές τους και εξελίχθηκαν σε Καθηγητές Πανεπιστημίου, Ακαδημαϊκούς κ.λ.π./Κυριακίδης, Μέγας, Βουρβέρης κ.λ.π./.

Στο υπ' αριθ. 39 έγγραφο του 1877 αναφέρεται: Σουφλίων: Έν ελληνικό Σχολείον μικτόν. Μαθηταί 198, μαθήτριάι 22. Έν αλληλοδιδασκτικόν, εις δι δάσκαλος, μισθός 2.500 γρόσια. Μαθήματα: Ανάγνωσις, γραφή και τα τέσσα ρα πάθη /πράξεις/ της αριθμητικής.

Στο υπ' αριθ. 37 έγγραφο της 17 Μαρτίου 1884 αναφέρεται: Οι πρόκριτο του Α Σουφλίου ζητούν δια του Μητροπολίτη Δεδυμοτείχου από την Φιλανθρω πική Εκπαιδευτική Αδελφότητα να αποστείλει δια το έτος 1884-1885 δυο κα λούς διδασκάλους προς διοργάνωσιν της αστικής σχολής. Υπάρχουν 500 μαθ ταί εάν ενισχυθεί η εκπαίδευσις οι μαθηταί θα ανέλθουν εις 700. Η εφο ρεία ανεγνώρισε το Νηπιαγωγείον, σκέπτεται δε προσεχώς να εκδώσει λα- χείον δια την ανέγερσιν του κτιρίου προς εγκατάστασιν του Παρθεναγωγε ου και του Νηπιαγωγείου.

Δύο εκθέσεις που δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα "ΑΓΩΝ" των Αθηνών ανα φέρουν το Σουφλί με 9.000 κατοίκους Έλληνες και η δεύτερη με 10.000 κατοίκους Έλληνες.

Ένας άλλος μορφωτικός τομέας στον οποίο επιδόθηκαν πολύ νωρίς οι προ γονδί μας ήταν η Μουσική. Όχι με την έννοια των απλών ενασχολήσεων με τραγούδια αλλά μουσική ενόργανη, ευρωπαϊκή και κλασσική ακόμη.

Σε πολλούς ήταν γνωστό ότι στα 1908 όταν ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδος πέρασε από το Σουφλί επιστρέφοντας με το σιδηρόδρομο από την Κων/πολη τον υποδέχτηκαν στο σταθμό η φιλαρμονική της πόλης μας με δι όργανα. Ο πρωθυπουργός βλέποντας τη φιλαρμονική εκείνη όπως και το φρό νημα και τις εκδηλώσεις του πλήθους ανέκραξε: ΚΙΟΥΤΣΟΥΚ ΓΙΟΥΝΑΝ /Μικρή Ελλάδα/. Ήταν πράγματι μια μικρή Ελλάδα τότε η πόλη μας με ξεχωριστή πνευματική λάμψη και ακτινοβολία. Η μουσική της οποίας η ιστορία θα απο τελέσει ξεχωριστό κεφάλαιο συνεχίστηκε πολύ αργότερα με τον δάσκαλο Κων/νο Βογιατζή και τελευταία με τον Αριστ. Χριστοφόρου.

Πολύ νωρίς οι πρόγονοί μας έδειξαν και την αγάπη τους για το θέατρο. Πέρα από τα έργα που οι ίδιοι ερασιτεχνικά ανέβαζαν στη σκηνή του Σχο- λείου, ενσαρκώνοντας πολλούς ήρωες θεατρικών συγγραφέων, καλούσαν και θιάσους της εποχής από την πρωτεύουσα του Ελληνικού κράτους την Αθήνα.

Το 1905 κατά την αφήγηση του αειμνήστου δασκάλου μας Δ. Σεΐτανίδη στο Σουφλί ήρθε ο θίασος του κορυφαίου έπειτα ηθοποιού Αιμ. Βεάκη και επί 3 μήνες παρουσίαζε στο θεατρόφιλο κοινό της πόλης μας διάφορα έργα.

Την ίδια περίπου εποχή ένα τσίρκο με 60 μέλη είχε εγκατασταθεί στο χώρο που σήμερα βρίσκεται το οικοπέδο των κληρονόμων του δικηγόρου Τιό κα και επί μήνα και πλέον η προσέλευση θεατών από απόσταση 60 περίπου χιλιομέτρων μαρτυρεί ότι το Σουφλί ήταν κέντρο για κάθε κίνηση.

Όλα αυτά μαρτυρούν με τον καλύτερο τρόπο πως πράγματι την περίοδο 1850-1910 στο Σουφλί παρατηρείται μια άνθηση που έδωσε στη γενέτειρά μας ένα όνομα ζηλευτό, ξακουστό, ονομαστό στην ολόγυρα περιοχή.

Παράλληλα με την οικονομική άνθηση θα πρέπει να σημειώσουμε λίγα λόγια για την κοινωνική και πολιτιστική γενικά εξέλιξη του τόπου μας στα χρόνια εκείνα.

Σήμερα εύκολα σχηματίζει κανείς τη γνώμη για την εποχή εκείνη ότι η σύνθεση της κοινωνίας του τόπου μας θα ήταν καθαρά γεωργοκτηνοτροφική. Αν μάλιστα λάβουμε υπ' όψη μας και τις εκτάσεις των μωρεώνων για τη ση- ροτροφία, εύκολα καταλήγει κανείς σε ένα τέτοιο συμπέρασμα. Και όμως εδ ακριβώς είναι το αξιοπερίεργο. Σε καταλόγους σχολικών των ετών 1889-1900 και που αναγράφεται το επάγγελμα των γονέων των μαθητών υπάρχει ένα πλήθος επαγγελματιών που μαρτυρεί ότι το Σουφλί δεν στήριζε την οι

κονομία του στη γεωργία κυρίως. Σε 120 γονείς σε μια κατάσταση μόνο 10 αναγράφονται με το επάγγελμα του γεωργού και 10 με το επάγγελμα του αμπελουργού. Τα υπόλοιπα επαγγέλματα είναι καθαρώς βιοτεχνικά και εμπορικά. Επομένως η βιοτεχνία οικιακής μορφής και το εμπόριο ήταν οι βάσεις της οικονομίας μας και οι περισσότεροι κάτοικοι ήταν επαγγελματιοβιοτέχνες. Οπωσδήποτε αυτοί ώθησαν τα παιδιά τους σε ασχολίες όχι γεωργοκτηνοτροφικές. Αυτοί οι επαγγελματιοβιοτέχνες φρόντισαν για τη μόρφωση των παιδιών, ίδρυσαν σχολεία, πλήρωσαν δασκάλους, οργάνωσαν βιβλιοθήκες, μουσικούς συλλόγους, μουσικές κ.λ.π.

Και η σηροτροφία; Η σηροτροφία για την εποχή εκείνη δεν ήταν η πρώτη πηγή. Δεν ήταν και πολύ διαδεδομένη ούτε και αποτελούσε την μοναδική απασχόληση των προγόνων μας. Η αμπελουργία ήταν πολύ πιο διαδεδομένη. Η απασχόληση στη σηροτροφία που δεν απαιτεί και μακρύ χρονικό διάστημα /δύμηνο διάστημα είναι αρκετό/ ήταν περισσότερο συμπληρωματική. Και όχι μόνο από γεωργούς αλλά και από εμπόρους, από επαγγελματίες, από εργάτες κ.λ.π. Το δύμηνο Μαΐου-Ιουνίου απασχολούσε πολλούς, την υπόλοιπη όμως 10 μνηνη περίοδο οι κάτοικοι είχαν άλλες απασχολήσεις.

Κρίνουμε σκόπιμο στην ακμή της πόλης να αναφέρουμε την περιγραφή της μεγάλης εμποροπανηγύρης που γινόταν στην πόλη μας τον μήνα Μαΐο. Η εμποροπανήγυρη αυτή, πολυήμερη, έμεινε ονομαστή αφού και σε ιστορικά βιβλία αναφέρεται για αυτήν σχετικά/Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, εκδοτικής Αθηνών/. Η περιγραφή δημοσιεύτηκε από τον εκπ/κό μας Χρήστο Παπασταματίοι Μπαμπαλίτη στον 37ο τόμο των Θρακιικών.

" Μαΐος του 1875. Το πανηγύρι το Σουφλιώτικο βρίσκεται στο ζενίθ του. Οι διάφοροι πανηγυριώτες έχουν φτάσει από τα διάφορα μέρη της Θράκης και της Μ. Ασίας οκτώ μέρες πριν να φτάσει η 9η Μαΐου η ημέρα ενάρξεως του πανηγυριού. Βιάζονται να προλάβουν το καλύτερο μέρος της αγοράς, να στήσουν την παράγκα, το περίπτερο ή το σουργκί και να αραδιάσουν τα εμπορεύματά τους. Και τι είδους εμπορεύματα δεν εύρισκε κανείς. Σε μια σειρά ήταν τα εμπορικά της Προύσας και του Εσκι-Σεχίρ, όπου πουλούσαν ματάδες, πρεόνια, θερμόμετρα, φακούς και πολλά άλλα σχετικά με τη σηροτροφία. Σε άλλη σειρά τα εμπορικά της Πόλης όπου πλεόναζαν τα υφάσματα: ατλζια κλαδωτά, βελούδα, μαγλίκες, τσεμπέρια, λαχόρια, κασμήρια, δαμάσκες κ.λ.π.

Σε άλλη πάλι σειρά οι παράγκες της Ανδριανούπολης με τα μπακιρικά σκεύη τα μπρούντζινα ή ξύλινα γουδιά, τα σιδεροσίνια, τους ταβάδες, του τεντζερέδες, τα παντός είδους νοικοκυρικά. Παρέκει οι παράγκες του Αιδυμοτείχου με σκαλωμένα μέσα παπούτσια και παντόφλες ραφτές ή καρφωτές, ανδρικές γυναικείες ή παιδικές. Και πιο κάτω τα σουργκιά της Σμύρνης, της Καλλιπόλης, της Μακράς Γέφυρας, των Σαράντα Εκκλησιών, της Φιλιππούπολης της Αίνου, της Μαρώνειας, της Ξάνθης.

Αλλά και οι Σουφλιώτες έμποροι έβγαζαν και αυτοί κι εξέθεταν τα εμπορεύματά τους τα σπουδαιότερα που ήταν εκλεκτά σιτηρά σε σακιά ή στίβες απ' την Ανατ. Θράκη, το Κιουπλί, το Εντέκιδι και τ' άλλα χωριά. Δίπλα τα καρπούζια, τα πεπόνια, τα γαλακτερά, τα πουλέρικα. Πιο πάνω τα λαχανικά, τα κρεμμύδια, τα σκόρδα. Πιο πέρα τα μαλλιά, και τα βαμβάκια στη σειρά. Και πιο παντός τα περίφημα γαλακτερά της Ανατ. Θράκης: οι μυζήθρες, το κισίκι, το νόρ, το κατίκι, το τσιτακίσιο γιαούρτι, και ιδιαίτερα ο χαλβά.

Σε ανοικτούς χώρους ανοιγμένες πελώριες ομπρέλλες γαρνιρισμένες ολόγυρα με κόκκινα φεστόνια. Πάνω σε τραπέζια μεγάλες γιάλες γεμάτες λεμονοδα χρωματιστή: κόκκινη, άσπρη, κίτρινη πάντα παγωμένη. Η φωνή του πωλητή ξεχώριζε μέσα στο πλήθος: " Λεμονάτατζης... μπουζ' λεμονάτα μπουζ'".

Και με το μικρό γυάλινο σωλήνα σαν οινήρηση που το πάνω μέρος έκλεινε με το "μπάσπαρμάκ" άδειαζε το υγρό στα ποτήρια.

Πιο ήερα οι "πιανκουτσίδες" μπροστά σε ξύλινο στρογγυλό ταμπλά με 1 βελόνα στη μέση σαν πυξίδα γύριζε ιλιγγιωδώς πάνω σε αραδιασμένα γύρω γύρω λουκούμια, καρφίτσες, τσιμπούκια και άλλα δώρα.

Μπροστά στα καφενεία ταχυδακτυλουργοί, μάγοι, καθισμένοι σε δέρματα τίγρεων άπλωναν τραπουλόχαρτα κι επικαλούνταν τα πνεύματα να κατεβούν να πουν τις ευχές των ανθρώπων.

Στον κάμπο τα αμάξια και τα ζώα. Κοπάδια ολόκληρα από ζώα που πουλιούνταν. Στα παλιά χρόνια πουλιούνταν και άνθρωποι. Τα νταούλια κι οι ζουρνάδες έδιναν κέφε στους "τσιαμπάσηδες" και σφράγιζαν τη συμφωνία της αγοροπώλησας. Σε ευρύχωρα μέρη τα διάφορα "τσιαμπάζια" όπως τα έλεγε ο λαός, τα θεάματα. Καβαλάρηδες, σχολινοβάτες, παλαιστές κ.λ.π. Ακόμα κινητή θηριοτροφεία με λιοντάρια, τίγρεις, φίδια, άγρια θηρία μέσα σε κλούβες και άλλα θεάματα.

Χιλιάδες άνθρωποι από όλα τα μέρη της γής συνωθούνταν στους δρόμους και προπαντός στην αγορά. Προγραμματίζε ο καθένας από καιρό τι θα αγοράσει από το πανηγύρι. Μεγάλη πολύ μεγάλη η κίνηση. Οκτώ μέρες κρατούσε η προετοιμασία κι άλλες οκτώ το πανηγύρι με την ανταλλαγή και την πώληση των εμπορευμάτων. Σ αυτήν την ανθρωποθάλασσα δεν έλειπαν και οι χασομέρτες που πήγαιναν να διασκεδάσουν.

Σήμερα αυτό το πανηγύρι έμεινε σαν ανάμνηση και μύθο.

Η κοινωνική ζωή της πόλης μας παρουσίαζε ιδιαίτερη ένταση το Φθινόπωρο και τα Χειμώνα. Τότε οι χοροί, οι συγκεντρώσεις, τα νυχτέρια, τα πανηγύρια, οι επισκέψεις κ.λ.π. Τότε και τα θέατρα, οι παραστάσεις, οι συζητήσεις, οι χορωδίες, οι συναυλίες. Η πόλη έπαιρνε όψη διαφορετική.

Έμοιαζε με κυφέλη. Τα κρασιά, τα τσίπουρα, τα "ριτσέλια", οι μουσταλευριές, τα πετιμέζια αλλά και οι πουσιουρτές, τα λουκάνικα, οι παστουρμάδες, τα πέτουρα, τα "σκίσματα", τα κουσκούσια, τα ηλιασμένα τσάπουρνα κ.λ.π όλα αυτά δημιουργούσαν στο Σουφλί μια ατμόσφαιρα διαφανετική και δημιουργούσαν γενικά στην κοινωνία της πόλης δεσμούς και σχέσεις που έδεναν τους κατοίκους πιο πολύ, έφερναν τον ένα κοντά στον άλλο. Έτσι η κοινωνική εξέλιξη βρισκόταν σε πρόοδο. Έτσι δέθηκαν οι άνθρωποι μεταξύ τους και με τη γενέθλια γή κι έτσι ίσως δημιουργήθηκε ο χαρακτήρισμός μας ότι είμαστε τοπικιστές. Αγαπούσαν δηλαδή πολύ τον τόπο τους και αγαπιούνταν μεταξύ τους πιο πολύ από τους άλλους.

Το Σουφλί τότε παρουσίαζε μια ανοδική εξέλιξη σ' όλους τους τομείς. Αφού και πληθυσμιακά ακόμα παρουσιάζει πρόοδο. Το 1877 ή πόλη αριθμούσε 4.670 κατοίκους, το 1885 ανέβηκε στους 6.750, το 1897 γίνεται 8.000 και το 1899 9.000 και το 1900 φθάνει τους 10.000. Από το 1905 πρέπει να αρχίζει μιά πτώση, γιατί το 1907 το Σουφλί αναφέρεται με 7.500. Δίγα χρόνια αργότερα ο πληθυσμός ανέρχεται κατακόρυφα. Για το 1912 έχουμε μαρτυρίες γερόντων που πριν 100 χρόνια ότι το Σουφλί αριθμούσε 14.000 κατοίκους.

Αν συγκρίνουμε τους αριθμούς αυτούς με το σημερινό πληθυσμό γύρω στις 5.000 καταλαβαίνουμε εύκολα που είμασταν κάποτε και που είμαστε τώρα. Μελετώντας τέτοια στοιχεία θυμάται κανείς τους στίχους του Πολέμη: "η ψυχή πικρότερο αγροικά, τι έχασε, τι έχει, τι της πρέπει".

Θα πρέπει την ακμή και την άνθηση της πόλης μας που παρουσίαζε εκείνη την εποχή να τη θεωρήσουμε με τα δεδομένα εκείνης της εποχής.

Για τότε η γενέτειρά μας ήταν το πρώτο μετά την Ανδριανούπολη πνευματικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό κέντρο της περιοχής.

Να θημελιώσουμε όμως και το εξής: Σε καμιά πόλη της περιοχής δεν υπήρχε αμιγής ελληνικός πληθυσμός όπως στο Σουφλί. Και σαυτήν την Ανδριανούπολη ακόμα υπερτερούσαν οι αλλοεθνείς/Τούρκοι, Βούλγαροι κ.λ.π/.

Στη γενέτειρά μας οι 8.000 οι 10.000 οι 14.000 κάτοικοι ήταν όλοι Έλληνες. Επομένως ανθούσε εδώ ένας ελληνισμός που καλλιεργούσε τα ελληνικά γραμματα, ήταν πιστός στη χριστιανική θρησκεία και φούντωνε ολοέντονο το φρόνημα και θέρριβε η ελπίδα ότι " της λευτεριάς το φεγγοβόλο αστέρι της αυγής το ξημέρωμα θα φέρει".

Αυτός είναι και ο λόγος που σ' αυτόν τον τόπο έμειναν οι θρακικές παραδόσεις γνήσιες, ελληνικές απόψεις. Εδώ οι χοροί και τα τραγούδια, οι γιορτές και τα πανηγύρια έμειναν καθαρά ελληνικά.

Μαυτό το πνεύμα γαλουχούσαν οι πρόγονοί μας τα παιδιά τους. Έτσι σφρηλατήθηκε ένας αδόλωτος ελληνισμός που στα 1912 εξόντωσε στην αντίπερα όχθη τους μουσουλμάνους του ΕΝΤΙΕΚΙΩΙ και έδιωξε από τα αιματοβαμμένα χώματα κάθε τουρκικό μίσος στην αντίπερα όχθη. Εδώ στα 1913 ο θρυλικός ναυμάχος Κουντουριώτης με τους αξιωματικούς του Τυπάλδο και Μελά συνάντούσε τους προκρίτους και συνιστούσε τον αντιβουλγαρικό αγώνα.

Που αλλού θα εύρισκε πιο πρόσφορα μέρος αφού εδώ οι καρδιές ήταν απθητα κάστρα ελληνισμού και στάθηκαν αγέρωχα στις φοβέρες και διώξεις των φεσοφόρων.

Να γιατί δίκαια η ιστορική μας παράδοση ονόμασε τη γενέτειρά μας ΚΙΟΥΤΣΟΥΚ ΓΙΟΥΝΑΝ δηλ. Μικρή Ελλάδα. Ας αφέντευε μέχρι το 1912 η Σουλτανική Κων/πολη. Στις φλέβες των κατοίκων χτυπούσε ο ρυθμός της Αθήνας της πρωτεύουσας του Ελληνισμού.

Μετά το πραξικόπημα του Εντέκιοι ήλθε στο Σουφλί ένας Τούρκος στήγος με 30 χιλιάδες στρατό με πολύ κακές διαθέσεις και θα κατέστρεφε το Σουφλί, εάν δεν πρωτοστατούσαν οι καλοί πατριώτες προύχοντες Πασχάλης Μανάβης και Χατζηχρήστος Νταούλας. Αυτοί κατόρθωσαν να σώσουν την πόλη από την καταστροφή επιδεικνύοντας τα παρόσημα που τους είχε δώσει ο Σουλτάνος Χαμίτ, διότι πριν από χρόνια είχαν σώσει με τις βάρκες τους κατοίκους των τουρκικών χωριών κοντά στον Έβρο Χάντζιας/Τάρσιον/ και Τσιακιρτζή /Πυρόλιθος/ των οποίων οι κάτοικοι σε μια πλημύρα του Έβρου κινδύνεψαν να πνιγούν. Για το σκοπό αυτό είχαν επιτάξει την ξυλεία όλων των ξυλεμπόρων της πόλης και έκαμαν βάρκες πολλές με τις οποίες μετέφεραν ανθρώπους και ζώα σε ασφαλές μέρος.

Σήμερα τα χωριά αυτά δεν κατοικούνται γιατί τους πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθεί εκεί μετά την εκκένωση της Ανατ. Θράκης, η Ελληνική Κυβέρνηση τους εγκατέστησε στο χωριό Τυχερό για να γλυτώσουν από τις επικίνδυνες πλημμύρες του Έβρου.

Στα χρόνια από το 1900 μέχρι το 1920 στο Σουφλί συνέβησαν πάρα πολλά γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία της πόλης αλλά και τη ζωή των κατοίκων της. Η πόλη ζούσε ακόμα κάτω από τη σκιά των Τούρκων. Κανείς ακόμα δεν μπορούσε να αντιδράσει δυναμικά ή να σκεφτεί την απελευθέρωσή του. Ούτε ελληνικές εφημερίδες τους επέτρεπαν να διαβάζουν και αν κάποιος Τούρκος έβλεπε έναν Έλληνα να διαβάζει κάτι ελληνικό του έκανε αυστηρές συστάσεις να διαβάζουν μόνο τουρκικές εφημερίδες.

Στην εφημερίδα των Αθηνών " Αγών" αναφέρεται ότι το Σουφλί το 1900 είχε 10.000 κατοίκους, ενώ το 1912 είχε φτάσει τις 14.000 κατοίκους.

Η σύνθεση της κοινωνίας του Σουφλίου τότε αλλά και αργότερα ήταν επαγγελματο-βιοτεχνική και γεωργο-κτηνοτροφική. Κύρια παραγωγική απασχόληση ήταν η αμπελοργία, η καρποποιία και η σηροτροφία. Η σηροτροφία, αν και

Και μια και αναφερθήκαμε στο 1908 πρέπει να θυμηθούμε και να θυμηθεί οι νεώτεροι ότι εκείνη τη χρονιά έγινε η επανάσταση των Νεοτούρκων. Ήτο το έτος του "Χουριέτ". Από το χρόνο εκείνο και λίγο πρωτότερα άρχισαν να κυοφορούνται γεγονότα τα οποία σταθηκαν αφορμή για τους Βαλκανικούς πολέμους με τους οποίους άρχισε η συρρίκνωση της Τουρκικής αυτοκρατορίας. Μέχρι το 1920 συνέβησαν πολλά και σημαντικά γεγονότα για το Σουφλί.

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι έφεραν το 1913 στο Σουφλί, τη Βουλγαρία. Ακολούθησε ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος και μετά το 1919 η χαρταυγή της πολυπληθούς μέρας. Της μέρας που έμεινε ιστορική σαν 14 Μαΐου 1920.

Όπως αναφέραμε λοιπόν παραπάνω το 1908 έγινε η επανάσταση των Νεοτούρκων. Τι ήταν οι Νεότουρκοι; "Τα οργισμένα νιάτα" της εποχής για του Τούρκους. Οι νέοι που θαρρείς στο αίμα τους υπήρχαν κύτταρα ανεξαρτησίας. Τι ζήτησαν; Σύνταγμα. Με άλλα λόγια κατάλυση της σουλτανικής απολυταρχίας. Αυτό το "επιφανειακό" τους αίτημα έκανε και τους προγόνους μας να ξεγελαστούν. Ήχασαν πως κάτω από τα κόκκινα φέσια τα κεφάλια των Τούρκων ήταν ίδια.

Πριν όμως να αναφερθούμε στα γεγονότα εκείνης της εποχής θα πρέπει να ασχοληθούμε με τα γεγονότα του Μακεδονικού αγώνα τα χρόνια 1903-1904.

Ο αγώνας αυτός παρήλθε ότι είναι γνωστός ως Μακεδονικός στην πραγματικότητα ήταν Μακεδονοθρακικός. Γιατί αφορούσε και τη Θράκη. Πολλά παληκάκια μας θυσιάστηκαν τότε στο βωμό της πατρίδας.

Οι Βούλγαροι πάντοτε είχαν βλέψεις για τη Θρακομακεδονική γη. Η απεραντοσύνη του γαλανού Αιγαίου πάντοτε στάθηκε για τους μαγνήτες των βλέψεών τους. Γιαυτό είχαν φροντίσει να προετοιμάσουν την περιοχή της Μακεδονίας και της Θράκης με κομιτάτα και άλλα μέσα για τον τελικό τους στόχο.

Οι πρόγονοί μας το έβλεπαν, το ζούσαν, το υπέμειναν και προσπαθούσαν με κάθε μέσο και τρόπο να αντισταθούν. Ολόγυρα στην πόλη μας υπήρχαν χωριά με Βουλγαρόφωνους/Γιάνιρι, Κυριακή κ.α./ . Οι Βουλγαρόφωνοι εκείνοι πληθυσμοί, πράκτορες οι περισσότεροι των Βουλγαρικών υπηρεσιών, προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να σβήσουν τον ελληνισμό στην περιοχή μας. Πως; Καταδίδοντας στους Τούρκους που δεν έπαψαν να είναι αφέντες του τόπου κάθε κίνηση των προγόνων μας.

Παράλληλα καλλιεργούσαν με διάφορα μέσα το μίσος των Τούρκων ενάντια στους προγόνους μας και υποκινούσαν κάθε ενέργεια των δικών μας που θα έφερνε και θα διατηρούσε το μίσος ανάμεσα στους κατακτητές και τους Έλληνες προγόνους μας.

Την ίδια όμως εποχή η Ελληνική Κυβέρνηση των Αθηνών καθώς και το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Πόλης δεν έμειναν με σταυρωμένα τα χέρια.

Η Ελληνική κυβέρνηση ύστερα από μια χωρίς θετικό αποτέλεσμα αποστολή στην περιοχή της Θράκης, του Αξιωματικού Κονδύλη για την τόνωση του πρεσβυτέρου των υπόδουλων Θρακών, τον Μάρτιο του 1907 αποστέλλει τον Υπολοχαγό τότε του Ελληνικού Στρατού, Στ. Γονατά/τον μετέπειτα συναρχηγό της επανάστασης του 1922 με τον Η. Πλαστήρα/ που έφτασε στην Ανδριανούπολη με το ψευδώνυμο Στέργιος Γρηγορίου και ανέλαβε γραφείας του Ελληνικού πρεσβυτέρου της πόλης αυτής.

Ο Γονατάς προτού φτάσει στην έδρα του πέρασε από την Κωνσταντινούπολη και έλαβε οδηγίες από τον Έλληνα τότε πρεσβευτή Γρυπάρη, καθώς και τον στρατιωτικό ακόλουθο της πρεσβείας Κοντογιάννη. Μόλις έφτασε στην Ανδριανούπολη παρέλαβε από τα χέρια του προξένου κλειστό φάκελλο με σχετικές οδηγίες. Τι έλεγαν οι οδηγίες: "Ν'ανυψώσετε το εθνικό φρόνημα

να έλθετε σ' επικοινωνία με την ύπαιθρο, να εγκαταστήσετε πράκτορες κ.

Καί πράγματι τέτοιοι πράκτορες δεν άργησαν να εγκατασταθούν σε όλες τις κομμοπόλεις και τα μεγαλοχώρια όπως και στη γενέτειρά μας. Σε κάθε θρακικό χωριό είχε συσταθεί κι ένας μυστικός επαναστατικός πυρήν.

Την ίδια χρονιά στην Ανδριανούπολη ο Γονατάς αφού ενημερώθηκε σχετ κά με μικροεπισκέψεις για την κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή συναντήθηκε με τους νέους βουλευτές του Ελληνικού Κράτους Δημ. Γούναρ /αργότερα πρωθυπουργό/ και Πρωτοπαπαδάκη /αργότερα Υπουργό/.

Σε σύσκεψη που έγινε στην Ανδριανούπολη με την παρουσία των παραπάνω βουλευτών όπως και άλλων παραγόντων της περιοχής /Μητροπολιτών, Πρωθυπουργών κ.λ.π./ αποφασίστηκε η ίδρυση μυστικής επαναστατικής οργάνωσης με τον τίτλο " Πανελλήνια Οργάνωσις". Επίσης αποφασίστηκε η ανωτάτη οίκηση της οργάνωσης να εδρεύει στην Αθήνα /η οποία θα ήταν άγνωστη σ' κατώτατα κλιμάκια για ευνόητους λόγους/. Παράλληλα όμως σαν δεύτερο κλιμάκιο στις πόλεις όπως η Ανδριανούπολη, η Αλεξανδρούπολη/ Δεδέ-Αγάτς η Κομοτηνή /Γκιουμουλτζίνα/, Ξάνθη κ.λ.π. θα υπήρχε ανώτερο κέντρο που θα μεριμνούσε και θα διεύθυνε τον αγώνα. Τρίτο κλιμάκιο θα ήταν τα "Κέντρα" που θα αποτελούνταν από επιτροπές κατοίκων πόλεων και μεγάλων χωριών.

Τέτοιο κέντρο συγκροτήθηκε και στο Σουφλί με την επωνυμία "Ένωσι Πρόοδος" και μέλη του σύμφωνα με αφηγήσεις παλαιότερων θα πρέπει να ήταν μεταξύ άλλων: ο γέρο- Σταματάκης, ο γιατρός Λεφάκης/γαμπρός του προηγούμενου/, ο γιος Σταματάκης, ο Δημ. Γλύστρας, ο Χατζηθανάσης, ο Πελας γίδης, ο Γ. Μπρίκας κ.α..

Οι δύο βουλευτές με την αναχώρησή τους για την Αθήνα, ανέλαβαν να κατατεπίσουν την κυβέρνηση για την ανάγκη αποστολής πολεμικού υλικού για την κατάρτιση και εξοπλισμό αντάρτικων ομάδων /κομιτάτων/.

Το 1908, πάντοτε πριν από τον Χουριέτ, ο Γονατάς επισκέφτηκε τα προξενεία Δεδέ-Αγάτς, Γκιουμουλτζίνας και Ξάνθης καθώς και το Σουφλί όπου ήλθε σε επαφή με τα μέλη του "Κέντρου". Η συνάντηση έγινε στο παντοπωλείο του Αποστολούμη εκεί όπου αργότερα ήταν το βαφείο και καθαριστήριο του Γ. Σακελλαρίδη. Πολύ πιο πριν είχαμε και επισκέψεις στην πόλη μ του προξένου του Δεδέ-Αγάτς Έωνα Δραγούμη του κουνιάδου του Παύλου Με

Έτσι άρχισε μια εθνική κίνηση σ' όλη τη Θράκη. Δεν έμεινε χωριό που να μην ήταν οργανωμένο στην Πανελλήνια Οργάνωση. Τότε συγκροτήθηκε και το πρώτο αντάρτικο σώμα στην περιοχή μας, το περίφημο κομιτάτο. Πολλά ονόματα που μετείχαν σ' αυτό είναι γνωστά: Λόλας, Δεμερτζής, Μέρμηγκας, Παπαλιάς, Τζιντζής, Βράνης, Ούτσιος κ.α.

Σαν αρχηγός του κομιτάτου φερόταν ο Λόλας, πατέρας του Παύλου Λόλα. Κατά μαρτυρία του ίδιου όταν αργότερα το 1919 έφτασε στο Σουφλί ο στρατηγός Μαζαράκης, επέδωσε στη χήρα του Λόλα τον επίτιμο διορισμό του ανδρός της σαν αρχηγού. Ιθύνων νους όμως όλης της εθνικής κίνησης, ήταν κατά γενική ομολογία ο γιατρός Λεφάκης, ο οποίος ήταν και σύνδεσμος του Κομιτάτου με την Αθήνα. Το ρόλο του γιατρού Λεφάκη γνώριζε μόνο ο Λόλας.

Ο εξοπλισμός όμως και ο εφοδιασμός, δεν ήταν και τόσο εύκολος.

Εν τω μεταξύ για οικογενειακούς λόγους ανωτέρας βίας ο Γονατάς έφυγε για την Αθήνα. Εκεί όμως δεν αμέλησε τις υποχρεώσεις του. Πρώτη μέριμνα η αποστολή όπλων για τους αντάρτες της Θράκης. Τόπος συγκέντρωσης του οπλισμού και των άλλων εφοδίων είχε επιλεγεί το νησί της Σκεπέλτσου. Από το νησί αυτό ο ανδρικοπλοίαρχος Δεμέστιχας με μικρά ιστιοφόρα

φρόντιζε να τα αποστείλει στην περιοχή της Αλεξανδρούπολης. Το υλικό αποβιβαζόταν κρυφά στην αμμουδιά της Θράκης και από εκεί μεταφέρονταν στο εσωτερικό. Πολλά από τα όπλα για την παραπλάνηση των Τούρκων μεταφέρονταν από την Αλεξανδρούπολη στο Σουφλί μέσα σε βαρέλια με λάδι και παραδίδονταν στον πρωθιερέα του Αγίου Αθανασίου Αντώνιο Σακελλαρίου. Σύμφωνα με αφηγήσεις, πολεμοφόδια έρχονταν στο Σουφλί και σε κουτιέ σπέρτων.

Το επίσημο κράτος πέρα από την αποστολή του οπλισμού και των εφοδίων, είχε μεριμνήσει και με πράκτορές του για την οργάνωση των κοιμημάτων. Είχε αποστείλει αξιωματικούς ή υπαξιωματικούς του ελληνικού στρατού στα μέρη μας οι οποίοι παρακολουθούσαν όλες τις κινήσεις των Τούρκων κατακτητών και των Βουλγάρων.

Ένας τέτοιος ήταν ο καπετάν-Λάμπρος /επιλοχίας του ελληνικού στρατού/ που είχε φτάσει στο Σουφλί και ασκούσε φαινομενικά το επάγγελμα του μανάβη. Την ημέρα μπροστά στα μάτια των κατακτητών ήταν ο μανάβης το βράδυ όμως συναντούσε εκείνους που έπρεπε, κατέστρωνε σχέδια και εξ πλήρωνε μια ειδική αποστολή.

Την ίδια εποχή είχαν φτάσει στο Σουφλί, απεσταλμένοι από την Αθήνα κι εγκαταστάθηκαν σαν κουδουνάδες δηλ. τεχνίτες κατασκευής κουδουνιών, τρεις πράκτορες. Έστησαν το εργαστήρι τους εκεί όπου ήταν το σπίτι Παπασταματίου-Μπαμπάλιτη κι άρχισαν την αποστολή τους. Ο ένας από τους τρεις που ήταν από την Άμφισσα, ήταν Αξιωματικός του ελληνικού στρατού με ειδική αποστολή. Αυτός κυρίως κατεύθυνε τη δράση του κοιμητάτου.

Αλλά και η επίσημη εκκλησία, το Πατριαρχείο Κων/πολης, σε συνεννόηση με το ελληνικό προξενείο της Πόλης, είχε φροντίσει να στείλει στην πόλη μας σαν αρχιερατικό επίτροπο του ναού του Αγίου Γεωργίου, έναν φλογερό αρχιμανδρίτη, πραγματικό Παπαφλέσσα, το Γερμανό Αθανασιάδη αργότερα Μητροπολίτη της εκκλησίας.

Τα φλογερά του κηρύγματα, οι διδασκαλίες του στους νέους, η θαρραλέα στάση του απέναντι στους κατακτητές έμειναν ως εθνύμιο πολλά χρόνια μετά στους Σουφλιώτες. Αλλά και τα έργα του υψώνονται ακόμη σαν μνημεία και μαρτυρούν το πέρασμά του από το Σουφλί./το καμπαναριό του Αγίου Γεωργίου έγινε με την προτροπή εκείνου/. Φρόντιζε και αυτός για την αποστολή και διανομή του οπλισμού στους άνδρες του κοιμητάτου και μάλιστα με μικρά παιδιά τα οποία έρριζε στην Αγία Τράπεζα μιώντας τα στα μυστικά του σκλαβωμένου γένους.

Πολλοί αργότερα θυμούνταν και τη συγκλονιστική απήχηση που προξένησε ο θάνατος του Μακεδονομάχου Παύλου Μελά στην περιοχή μας. Ο Γερμανός επέβαλε στους μαθητές κάθε μέρα πριν από την αναχώρησή τους από το Σχολείο, να αναφωνούν τρεις φορές:

Παύλος Μελάς κι αν πέθανε τ'αδέλφια του θα ζήσουν

αυτά θα σβήσουν την Τουρκιά κι όλο τους το ντοβλάκι.

Τι καλύτερη εθνική προσευχή, τι πιο μεγάλο εθνικό βίωμα θα μπορούσε να δώσει στους νέους ο εθνικός εκείνος απóstολος; Και η προσφορά του δεν σταματά εδώ. Ήταν η ψυχή των δικών μας κοιμημάτων. Των κοιμημάτων που από το πέρα Μοναστηρίου /της Δαδιάς/ ή τον κόρφο της Γκίμπραινας παρακολουθούσαν όλες τις εξελίξεις.

Ο δάσκαλος Παύλος Παπαλεξανδρόης που γράφει για όλα τα παραπάνω, αν φέρει και μια άλλη πληροφορία που ακούστηκε από κάποιο γέρο χωρίς να έχει διασταυρωθεί.

Το ελληνικό κράτος από το 1903-4 ακόμα παρακολουθούσε την κατάσταση

της περιοχής. Και μάλιστα όχι μόνο τη στάση των Τούρκων κατακτητών αλλά κυρίως τη στάση των κομιτατζήδων Βουλγάρων. Στα χρόνια που οι Μακεδονομάχοι του Παύλου Μελά προστάτευαν τα αιματοποτισμένα χώματα της Δ. Μακεδονίας, στο Μοχαστήρι της Δαδιάς έφτασε ο Καπετάν Στέργιος με τα ~~λημέρια του~~ και ήλθε σε επαφή με τους δικούς μας για να ενημερωθεί όσον αφορά τη στάση των Βουλγάρων απέναντι στους Έλληνες της περιοχής. Και μόνο σαν ενημερώθηκε για τις βλέψεις τους για την τύχη του Ελληνισμού ανεχώρησε για άλλες περιοχές.

Όλα βέβαια τα παραπάνω ήταν γεγονότα πριν από το 1908. Οι πρόγονοί μας είχαν να αντιπαλεύουν με τους Τούρκους κατακτητές αλλά και με τις βλέψεις και επιδιώξεις των Βουλγάρων, τους οποίους μισούσαν περισσότερο γιατί έβλεπαν ότι από τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και μετέπειτα προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να επεκταθούν σαν αφέντες στη Θρακομακεδονική περιοχή.

~~Την εποχή εκείνη δυο μεγάλες συμμορίες των Βουλγάρων κινούνταν με σχετική ελευθερία: η συμμορία του αρχικομιτατζή Σισμάνωφ και του Βούλγαρου Αξιωματικού Ντίκωφ.~~

Παράλληλα προς τις συμμορίες αυτές οι βουλγαρόφωνοι κάτοικοι των προαναφερθέντων οικισμών προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να δημιουργήσουν επαισέδια μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων και να υποδαυλίσουν το μίσος που υπήρχε ανάμεσά τους, για δικό τους βέβαια καλό. Ιδιαίτερα στην περιοχή αλλά και την πόλη μας προσπαθούσαν και το πέτυχαν μάλιστα, να δημιουργήσουν αβυσσαλέο μίσος ανάμεσα στους Τούρκους του απέναντι της πόλης μας τουρκικού χωριού ΕΝΤΕΚΙΟΙ και στους προγόνους μας. Αφορμή υπήρχε. Ήταν τα κέραν του Έβρου κτήματα των προγόνων μας, που τα διεκδικούσαν και τα καλλιεργούσαν πολλές φορές αυθαίρετα οι Τούρκοι.

Τα κτήματα αυτά τα είχαν αγοράσει οι πρόγονοί μας από τουρκικές οικογένειες σε τιμή διπλάσια από την κανονική. Αντι μιας, δυο λίρες κατά στρέμμα. Και τούτο γιατί έβλεπαν ότι με τη τη διάδοση και την ανάπτυξη της σηροτροφίας τα κτήματα θα ήταν η βάση για την ανάπτυξη και την οικονομική άνθηση του τόπου. Αυτά τα κτήματα τα διεκδικούσαν αυθαίρετα οι Τούρκοι αγάδες.

Μέσα σ αυτή την κατάσταση και σ' αυτό το κλίμα που σκόπιμα είχε δημιουργηθεί συνέβησαν και τα παρακάτω περιστατικά:

Στη θέση όπου σήμερα ο Εθνικός Παιδικός Σταθμός, υπήρχε τα παλαιά χρόνια μικρό τζαμί για τους λιγοστούς Οθωμανούς /υπαλλήλους κυρίως/ της πόλης. Εκεί δε όπου απλώνεται σήμερα το νέο κτίριο της Λαϊκής Αγοράς υπήρχαν πρόχειροι καταυλισμοί τουρκόγυπτων. Μερικοί Τούρκοι από το ΕΝΤΕΚΙΟΙ με τον Μεχτέμ Αφέντη κατόρθωσαν να βάλουν κάποιους από τους τουρκόγυπτους να κλέψουν από τις τουρκικές αποθήκες όπλα και σφαίρες και να πυροβολήσουν το Χότζα των Τούρκων την ώρα που ανεβασμένος στο τουρκικό τέμενος διαλαλούσε τις προσευχές του στον Αλλάχ. Εύκολο κατόπι να ρίξουν την απόπειρα στους Έλληνες.

Το γεγονός για την εποχή ήταν κάτι που έκαμε τον Τούρκο Καϊμακάμ να ειδοποιήσει στην Ανδριανούπολη /όπου ήταν η έδρα του Τούρκου Πασά/ ότι οι γκισούρηδες του Σουφλίου επανεστάτησαν κατά της Υψηλής Πύλης. Η Ανδριανούπολη μόλις πήρε την είδηση φορτώνει σε ειδική αμαξοστοιχία ένα συνταγμα πεζών και καβαλαραίων και το στέλνει στο Σουφλί να καταπνίξει τη στάση καίγοντας και ξεκληρίζοντας την πόλη.

Η αμαξοστοιχία στάθμευσε έξω από την πόλη εκεί όπου σήμερα η τοποθεσία "Τρανό Ρέμα". Κατέβηκε το Σύνταγμα, ακροβολίστηκε κανονικά και

άρχισε με κάθε προφύλαξη το πλησίασμα προς την πόλη.

Στη θέση "Κιόι-Ντερέ", όπου άλλοτε η γνωστή μας τουλούμπα υπήρχε τότε πηγάδι που το δροσετό του νερό αντλούσαν οι πρόγονοί μας με πρόχειρους γερανούς.

Εκεί πρωτοαντίκρουσαν οι Τούρκοι τους ανύποπτους Σουφλιώτες, οι οποίοι χωρίς τίποτε το ιδιαίτερο κινούσαν για τις εργασίες τους στις κατάφυτες πλαγιές των αμπελώνων. Ο Τούρκος διοικητής εκπληκτός έβλεπε με τα μάτια του ότι οι πληροφορίες του δεν ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα. Τούτο φανέρωνε όχι μόνο η ανυποψία και η συνηθισμένη κίνηση των κοτόκων αλλά και οι πληροφορίες του από την εξέταση των συλλαμβανόμενων.

Παρά ταύτα προχώρησε με επιφυλάξεις κι έκλεισε όλους τους κατοίκους μέσα στην πόλη όπου βασίλευε αντί αναρχίας μια απόλυτη ηρεμία και τάξη. Στη θέση του καφεενείου όπου το σημερινό ΚΤΕΛ /το παλιό καφεενείο του Τζγκουρου/ παρευσιάστηκαν οι μουχτάρηδες της πόλης μας τέσσερες των τεσσάρων μαχαλάδων και ο μουχτάρης Χατζή Αποστόλης Νταούλας να αναφέρουν τα καθέκαστα.

Ο Τούρκος Συνταγματάρχης δεν άργησε να αντιληφθεί τι είχε συμβεί. Κατόρθωσε μάλιστα να ανακαλύψει όχι μόνο τους δράστες αλλά και τους υποκινηματίες της απόπειρας. Ήταν Τούρκοι απ' το ΕΝΤΕΚΙΟΙ που είχαν καστρώσει ένα σατανικό σχέδιο αποβλέποντας στην καταστροφή των Σουφλιωτών.

Η πόλη σώθηκε από την καταστροφή και ο πληθυσμός γλύτωσε από τη σφαγή. Έμεινε όμως το μίσος πιο αβυσσαλέο που θα οδηγούσε αργότερα σε νέα επεισόδια.

Όπως αναφέραμε το 1908 έγινε η επανάσταση των Νεοτούρκων. Οι γεροντοποι πολλά χρόνια αργότερα θυμούνταν την εκθρόνιση και τη διέλευση του ανατραπέντος Σουλτάνου από το σταθμό της πόλης μας. Η είδηση της επιβολής των Νεοτούρκων έγινε δεκτή στους προπάτορές μας με ενθουσιασμό. Όπου με ενθουσιασμό έγινε δεκτή η επανάσταση αυτή από όλους τους υπόδουλους των Βαλκανίων. Και υπήρξαν αρκετές εθνότητες των Βαλκάνιων λαών ακόμη υπόδουλες στους Τούρκους. Πανηγύρισαν το γεγονός σαν αφετηρία μιας νέας εποχής και μάλιστα με τρόπο έξαλλο.

Οι Σουφλιώτες μπροστά στα μάτια του τότε Καϊμακάμη χόρευαν τραγουδούσαν και έδειχναν τη χαρά τους με κάθε τρόπο. Από πρώτη άποψη ήταν δικαιολογημένος ο ενθουσιασμός γιατί ο ηγέτης της επανάστασης εκείν Εμβέρ Πασάς διακήρυξε ότι: " Δεν θα υπάρχουν εθνότητες πια αλλά αδελφοί μόνο ίσοι". Υπήρξαν όμως και μερικοί λογικοί πρόγονοί μας που έβλεπαν καθαρά που θα κατέληγε η επανάσταση εκείνη.

Και δεν άργησε να φανεί η αλήθεια. Σε λίγο καιρό άρχισαν να διαφανεύονται οι διαθέσεις των κανούργιων αφεντικών. Άρχισαν οι διώξεις και ο σκοτωμοί. Ύστερα από τις εκλογές για την ανάδειξη αντιπροσώπων στο Σουφλί δολοφονήθηκε ο σεβαστός σε όλους πατριώτης Δημήτριος Γλύστρας.

Γιατί η δολοφονία εκείνη; Σήμερα δεν ενδιαφέρουν οι λόγοι που οδήγησαν "ελληνικά" χέρια να διαπράξουν τη δολοφονία. Λέγεται από αρκετούς ότι στη δολοφονία είχε συμμετοχή και τό τότε κομιτάτο. Δεν έχει σημασία. Σημασία έχει ότι η στάση η συμπεριφορά και η ψηφοφορία του αντιπροσώπου της πόλης τότε Γλύστρα αποδείχτηκε εκ των πραγμάτων η πιο ενδεδειγμένη, η πιο ελληνική. Αυτό απέδειξαν τα μετέπειτα πραγματικά γεγονότα. Γιατί οι Τούρκοι, είτε σαν Νεότουρκοι είτε σαν Παλαιότουρκοι, ήταν και οι μεν και οι δε κάτω από το ίδιο φέσι. Επομένως απέβλεπαν στον ίδιο στόχο.

Λίγο αργότερα ένας από τους ηγέτες της επανάστασης, ο Ταλαάτ, σε

μυστική συνεδρίαση το διακήρυξε: " Το σύνταγμα ναι, αναγνωρίζει ισότητα μεταξύ Μουσουλμάνων και Γκισούρηδων. Δισθάνεστε όμως όλοι ότι αυτό εί- αδύνατο. Δεν είναι δυνατόν να τίθεται θέμα ισότητας ωστόσο επιτύχουμε εξοθωμανισμό της αυτοκρατορίας.". Άρα τα κηρύγματα "είμαστε όλοι α- δέλφια" ήταν για παραπλάνηση. Σε λίγο άρχισε ο εκτουρκισμός όλων των υπόδουλων. Μη μουσουλμάνοι λαοί που δεν είχαν υποχρέωση μέχρι τώρα να υπηρετούν στις τάξεις του τουρκικού στρατού τώρα υποχρεώνονταν να υπη- ρετήσουν. Άρχιζαν και πάλι οι αυθαιρέσεις και οι καταπιέσεις. Βέβαια οι καταπιέσεις εκείνες έφεραν και μια επαναδραστηριοποίηση των εθνικών οργανώσεων. Των οργανώσεων που είχαν σχετικά αδρανήσει.

Το 1909 στο εθνικό κέντρο /Αθήνα/ γινόταν η επανάσταση στο Γουδί. Η άφιξη του Βενιζέλου στην Αθήνα χαιρετίστηκε και στα μέρη μας από τοι υπόδουλους προπάτορές μας με ενθουσιασμό. Ο ενθουσιασμός στην πόλη μας φανερώθηκε με αυθόρμητο συλλαλητήριο στο οποίο κυριαρχούσε το σύνθημα της Ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα.

Οι πρόγονοί μας διέβλεπαν ότι η αλλαγή του καθεστώτος/με την έννε της πολιτικής ηγεσίας/ δεν ήταν μια απλή μεταβολή. Ήταν η απαρχή της .πραγματοποίησης και του δικού τους πόθου. Της απελευθέρωσης. Και είχαν δίκαιο. Γιατί από τα γεγονότα εκείνα ξεκίνησε η προσπάθεια του έθνους για την απελευθέρωση των υπόδουλων ακόμα Ελλήνων.

Στο πρόσωπο του Βενιζέλου έβλεπαν τον Μεσία της απελευθέρωσης. Η καταπίεση όμως των Κεοτούρκων στην πατρίδα μας συνεχιζόταν. Οι νέοι μόλ ενηλικιώνονταν έπρεπε να καταταθούν στις τάξεις του τουρκικού στρατού. Διαφορετικά έπρεπε να αποδημήσουν για την ελεύθερη Ελλάδα.

Την εποχή όμως αυτή αρχίζει η αναδιοργάνωση των εθνικών αντάρτι- κων ομάδων στον κόρφο της Γκίμπραινας όπως παράλληλα και η δραστηριο- ποίηση των εσωτερικών οργανώσεων. Έτσι φτάνουμε στο 1912 στα χρόνια που αρχίζουν οι Βαλκανικοί πόλεμοι.

Στις 15 Σεπτεμβρίου 1912 κηρύσσεται ο πρώτος λεγόμενος Βαλκανικός πί- λεμος., Σερβίας-Βουλγαρίας-Ελλάδας και Μαυροβουνίου, εναντίον της Τουρ- κίας. Το Σουφλί είναι καθ'όλα έτοιμο πια, ύστερα από τις προετοιμασίες που αναφέραμε παραπάνω, να λάβει μέρος στον πόλεμο. Ένα σώμα λοιπόν αντάρτικο από 150 παλληκάρια, οπλισμένα καλά με τους γκράδες που ξέθα- φαν απ' όπου τους είχαν κρυμμένους και με αρχηγούς μερικούς λιποτάκτες Σουφλιώτες του τουρκικού στρατού καθώς και δυο Βουλγάρους που έφτασαν γιαυτή τη δουλειά στο Σουφλί, του καπετάν Νικόλα και του καπετάν Ρού- σωφ αξιωματικών του Βουλγαρικού στρατού ανέλαβαν δράση. Το σώμα αυτό των ανταρτών με την έναρξη του πολέμου έσπευσε να στήσει τα λημέρια το στη Γκίμπραινα, μια βουνοκορφή 2 ώρες μακριά από το Σουφλί/ και με ορμη- τήριο την απρόσιτη αυτή κορυφή από την πρώτη ακόμα ημέρα της κήρυξης του Βαλκανικού πολέμου αρχίζει να παρενοχλεί του Τούρκους.

Πρώτη τους δουλειά ήταν αμέσως την τρίτη ημέρα του πολέμου να ανα- τινάξουν τη σιδηροδρομική γέφυρα στη θέση Μαγκάζ/5 χιλιόμετρα μακριά από το Σουφλί προς νότο μεταξύ των χωριών Λυκόφης και Κορνοφωλιάς/ για να κόψουν τη συγκοινωνία Δεδέ-Αγάτς -Σουφλίου, δίπλα δε στη σιδηροδρομι- κή γέφυρα περνά και ο δημόσιος δρόμος που στην ίδια θέση έχει και οδική γέφυρα γιατί από εκεί περνά το ποτάμι της Δαδιάς που πολλές φορές το χει- μώνα είναι αδιάβατο. Εν τω μεταξύ τα συμμαχικά στρατεύματα Έλληνες, Σέρβοι και Βούλγαροι κατόρθωσαν να αποκόψουν τα τουρκικά στρατεύματα της Δυτικής Μακεδονίας και Δυτικής Θράκης και με τις επιθέσεις τους

πολιόρκησαν και την Αδριανούπολη ώστε οι πόλεις Διδυμότειχο και Σουφλί να βρεθούν μονάχα με τις τουρκικές αρχές και τους λίγους Τζαντερμάδες /χωροφύλακες/ χωρίς να έχουν και την ελπίδα ότι μπορούν να τύχουν βοήθειας από πουθενά.

Στη σύγκρισή τους αυτή και για να αναγκάσουν τους αντάρτες να πάψουν τις ενοχλήσεις τους, προβαίνουν σε συλλήψεις διαφόρων προκρίτων Σουφλιωτών και τους κλείνουν στη φυλακή με σκοπό να τους μεταφέρουν την άλλη ημέρα σιδηροδρομικώς στην Κωνσταντινούπολη. Και πράγματι την τρίτη ημέρα της συλλήψεώς τους κατά το πρώτο δεκαήμερο του Οκτωβρίου 1912 με συνοδεία τους μεταφέρουν στο σιδηροδρομικό σταθμό, τους ανεβάζουν στο τρένο για να τους μεταφέρουν στο Διδυμότειχο και από κει στην Πόλη. Μα δυστυχώς για τους και η προσπάθειά τους αυτή απέτυχε, γιατί εν τω μεταξύ είχαν ανατινάξει οι αντάρτες και τη γέφυρα στη Μάνδρα και έτσι αναγκάστηκαν να γυρίσουν πίσω στο Σουφλί και να κλείσουν τους κρατούμενους και πάλι στις φυλακές. Σε ένα τους όμως συμβούλιο που έκαναν την ίδια ημέρα αποφάσισαν να μεταφέρουν τους κρατούμενους το βράδυ, αφού νυχτώσει, στο απέναντι του Σουφλίου και στην αντίπερα όχθη του Έβρου Τουρκικό χωριό Εντέκιοϊ κι από εκεί να τους στείλουν στην Πόλη. Αμέσως όμως από το Σουφλί στάλθηκε αγγελιοφόρος και ειδοποίησε τους αντάρτες και τους ενημέρωσε για τους σκοπούς τους. Πριν λοιπόν ακόμη δύσει ο ήλιος οι αντάρτες είχαν κατεβεί και είχαν καταλάβει όλες τις διόδους απ' όπου ήταν υποχρεωμένοι να περάσουν οι Τούρκοι τους κρατούμενους τους. Την κίνηση αυτών των ανταρτών την κατάλαβαν οι Τούρκοι και έτσι ματαιώθηκε και πάλι το σχέδιό τους. Επειδή δε έβλεπαν πως η θέση τους γινότανε από στιγμή σε στιγμή πιο κρίσιμη, μια και δεν είχαν να περιμένουν βοήθεια από πουθενά αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν μόνον τους το Σουφλί και να περάσουν πέρα από τον Έβρο στο τουρκικό χωριό για να εξασφαλίσουν τουλάχιστον το τσάρι τους που κινδύνευε. Και θέτουν αμέσως το σχέδιό τους σε ενέργεια.

Μόλις νύχτωσε άφησαν να φυλάει τους φυλακισμένους ένας χωροφύλακας που κι αυτός όμως ήταν Σουφλιώτης Έλληνας, αυτοί δε αφού πήραν μαζί τους ό,τι μπορούσαν— τις οικογένειές τους με τα ρούχα τους τις είχαν στείλει στο χωριό πριν από λίγες ημέρες—έφυγαν και πέρασαν τη νύχτα στο Εντέκιοϊ.

Ο σκοπός χωροφύλακας μόλις οι Τούρκοι έφυγαν, έτρεξε και ειδοποίησε τους αντάρτες ότι μπορούν να μπουν στην πόλη, γιατί οι Τούρκοι την εγκατέλειψαν. Τους παρέδωσε δε και τα κλειδιά των φυλακών κι αμέσως πήγαν και αποφυλάκισαν τους προκρίτους. Από την ώρα αυτή το Σουφλί βρίσκεται πλέον ελεύθερο στα χέρια των ανταρτών, χωρίς τουρκικές αρχές.

Ο λαός πανηγυρίζει τη λευτεριά του με χορούς και με τραγούδια, ζητωκραυγές και πυροβολισμούς. Οι Τουρκικές όμως αρχές του Διδυμοτελίου και του Δεδέ-Αγάτς παραμένουν στις θέσεις τους. Γιαυτό και οι πρόκριτοι του Σουφλίου αποφασίζουν να λάβουν έκτακτα μέτρα άμυνας, γιατί υπήρχε κίνδυνος να ξαναγυρίσουν πίσω οι Τούρκοι και να προβούν σε αντίποινα, αφού και το καράβι με το οποίο γινόταν η συγκοινωνία Σουφλίου-Εντέκιοϊ το είχαν πάρει φεύγοντας στην αντίπερα όχθη και τό είχαν στη διάθεσή τους.

Διόρισαν λοιπόν μια προσωρινή διοικούσα επιτροπή από διαφόρους προκρίτους η οποία σε συνεννόηση με τους αρχηγούς του ανταρτικού σώματος ανέλαβε να εγκαταστήσει φρουρές σε διάφορα επίκαιρα σημεία της πόλης για κάθε ενδεχόμενο. Έτσι ένα τμήμα κατέλαβε την όχθη του ποταμού Έβρου για να μη μπορέσουν να ξαναγυρίσουν οι Τούρκοι και καταστρέψουν την πόλη, γιατί έπνυναν μέγαρα εναντίον των Σουφλιωτών. Ένα άλλο τμήμα ένοπλο

τοποθετήθηκε για τη φύλαξη της γέφυρας στο Μαγκάζι, απ' όπου υπήρχε κι δυνος να έρθουν τα Τουρκικά στρατεύματα απ' το Δεδέ-Αγάτς και τρίτο τμήμα ανέλαβε να φυλάει το δημόσιο δρόμο του Διδυμοτείχου προς το Σουφλί.

Έτσι κυλούσαν οι μέρες και το Σουφλί ζούσε σε μεγάλη αγωνία, γιατί δεν ήξερε τί γίνεται ούτε στο Διδυμότειχο που βρισκόταν ακόμα υπό Τουρκική κατοχή μα ούτε και στην Αλεξανδρούπολη που κι αυτή βρισκόταν ακόμα στα χέρια των Τούρκων. Η διοικούσα επιτροπή του Σουφλίου για να εξασφαλίσει τα κεκτημένα έστειλε μια επιτροπή στο Ορτάκιοϊ που είχε καταληφθεί από τους Βουλγάρους και ζήτησε να αποσταλεί Βουλγαρικός στρατός να καταλάβει την πόλη μια κι είχαν φύγει οι Τούρκοι, αλλά γύρισε άπρακτη γιατί το Βουλγαρικό επιτελείο δεν είχε ακόμα αποφασίσει να προχωρήσει. Το μόνο που επέτυχε ήταν να σταλούν 2-3 Βούλγαροι κομιτατζήδες /Αξιωματικοί του Βουλγαρικού Στρατού/ για να συνεργαστούν με τους αντίστοιχους Σουφλιώτες κι αυτοί σαν πιο πεπειραμένοι ετέθησαν επι κεφαλής του σώματος των Σουφλιωτών.

Όπως αναφέραμε, πριν από τον πόλεμο με τη φροντίδα της Ελληνικής κυβέρνησης, τα ντόπια αντάρτικα σώματα/κομιτάτα/ οργανώθηκαν για δράση. Για να δράσουν την κατάλληλη στιγμή σαν πρόσκοποι του Ελληνικού στρατού. Στην πόλη μας ανασυγκροτήθηκε και πάλι το κομιτάτο που είχε συγκροτηθεί πριν από το 1908.

Διοικητής όλων των αντάρτικών σωμάτων είχε διοριστεί από την Ελληνική κυβέρνηση /για την περιοχή της Μακεδονίας και Θράκης που ήταν υπόδουλες/ ο Κων. Μαζαράκης με το ψευδώνυμο Ακρίτας. Ο Μαζαράκης ήταν επόμενος άλλωστε, διόρισε οπλαρχηγούς στα κατά τόπους σώματα για συντονισμό του όλου έργου. Για την περιοχή της πόλης μας διοριστήριε με την υπογραφή του παραπάνω διοικητή επεδόθηκε στον επι κεφαλής του κομιτάτου Χαράλαμπος Δόλα.

Για τον πόλεμο οι σύμμαχοι δεν είχαν εκπονήσει κοινό σχέδιο. Οι επιχωρήσεις διεξήχθησαν σε τέσσερα μέτωπα: Θράκης, Ν. Μακεδονίας, Αλβανίας και Ηπείρου. Στο πρώτο μέτωπο που μας αφορά άμεσα πολέμησαν κυρίως Βουλγαρικές στρατιές. Ο Ελληνικός στρατός βέδισε από το Σαραντάπορο με κατεύθυνση τη Θεσσαλονίκη και αργότερα τα Γιάννενα. Στο Αιγαίο και ιδιαίτερα κοντά στα παράλια της Θράκης κυριάρχησε το ναυτικό των Ελλήνων. Το μόνο άλλωστε ναυτικό των Βαλκανίων.

Οι Βούλγαροι έριξαν το βάρος των επιχειρήσεων στη Θράκη όπου διέθεσε 11 μεραρχίες. Οι Τούρκοι παράλληλα στο μέτωπο της Θράκης διέθεσαν 4 σώματα.

Αντικειμενικός στόχος των Βουλγάρων ήταν να πλήξουν του Τούρκους στην πεδιάδα του Έβρου /της ανατ. κυρίως πλευράς/. Γιαυτό και από τις τρεις φάλαγγες των Βουλγαρικών στρατευμάτων η μία βέδισε προς την Αλεξανδρούπολη, η δεύτερη προς την περιοχή των Σαράντα Εκκλησιών και η τρίτη στη Δυτική Θράκη.

Στις 10 Οκτωβρίου άρχισαν φοβερές μάχες στην περιοχή των Σαράντα Εκκλησιών. Οι Τούρκοι μπροστά στις επιθέσεις των Βουλγάρων αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν παραδίδοντας την περιοχή των Σαράντα Εκκλησιών στους αντιπάλους. Η έκβαση αυτή επέβαλε στους Τούρκους γενική υποχώρηση. Αμέσως άρχισε και προετοιμασία των Τούρκων που ήταν εγκατεστημένοι στις μικροπόλεις του Έβρου για αναχώρηση, πάντοτε βέβαια κρυφά από τους Έλληνες.

#### Η μάχη του Μαγκάζιου

Την ίδια ημέρα 10 Οκτωβρίου 1912 τα φυλάκια που φύλαγαν στη θέση Μαγκάζι αντελήφθηκαν το πρωί να έρχεται από την Αλεξανδρούπολη προς το Σουφλί μια αμαξοστοιχία. Δεν ήξεραν τι έχει, μα υποφίλαβαν πως οι Τούρκοι

και της Αλεξανδρουπόλεως ανανυνταχθέντες έρχονταν να ξαναπάρουν το Σουφλί. Η αμαξοστοιχία ήταν υποχρεωμένη να σταματήσει πέρα από τους λόφους που κατείχαν οι Σουφλιώτες αντάρτες γιατί η σιδηροδρομική γέφυρα του Μαγκαζιού ήταν χαλασμένη, αφού την είχαν ανατινάξει από τις πρώτες ακιμα ημέρες.

Στις πρώτες ακτίνες του ήλιου που είχαν αρχίσει να σκορπούν τα σινιάδια, αντελήφθηκαν οι φύλακες Τούρκους στρατιώτες να κατεβαίνουν από το τρένο και να σπεύδουν να καταλάβουν τις κορυφές των απέναντι λόφων και να αναπτύσσονται σαν σε μάχη. Η απόσταση των λοφοσειρών που κατείχαν τα δυο αντιμαχόμενα μέρη δεν ήταν παραπάνω από 100-200 μέτρα, τους χώριζε δε μονάχα το ποτάμι της Δαδιάς που διαρρέει τη μικρή κοιλάδα που σχηματίζεται ανάμεσά τους. Σε λίγο μόλις πήρε η ημέρα αρχισε το το φεκίδι. Οι Τούρκοι που ήταν πολύ περισσότεροι από τους Σουφλιώτες άρχισαν να κάνουν κυκλωτική κίνηση με σκοπό να υπερφαλαγγίσουν τους δικούς μας. Οι Σουφλιώτες βρέθηκαν σε πολύ δύσκολη θέση κι έστειλαν άμέσως αγγελιοφόρο στο Σουφλί για να εκθέσει την κατάσταση και να ζητήσει να στείλει άμέσως βοήθεια. Η διοικούσα επιτροπή Σουφλίου έστειλε άμέσως όσους είχε διαθέσιμους, μα σε λίγο δεύτερος αγγελιοφόρος έφερε την είδηση πως οι δικοί μας κυκλώνονται και είναι ανάγκη να σπεύδουν και άλλες ενισχύσεις. Τότε η επιτροπή επειδή δεν είχε άλλες διαθέσιμες δυνάμεις έβαλε έναν κήρυκα να φωνάξει σ' όλο το Σουφλί " όποιος έχ' γιρό όπλο να τρέξ' Μαγκάζ' ". καλώντας έτσι καθένα που είχε όπλο και μπορούσε να το μεταχειριστεί να τρέξει να ενισχύσει εκείνους που κινδύνευαν στο Μαγκάζ.

Η μάχη αυτή διήρκεσε από το πρωί ως το μεσημέρι οπότε οι Τούρκοι κατόρθωσαν να υπερφαλαγγίσουν τους δικούς μας και να τους αναγκάσουν να εγκαταλείψουν τις θέσεις τους και να τραπούν σε άτακτη φυγή προς το Σουφλί. Οι Κορνοφωλιώτες που από το πρωί με ανησυχία παρακολουθούσαν τη μάχη/το χωριό τους απέχει μόλις 2 χιλιάμ. από το Μαγκάζ/ και είδαν τους πρώτους υποχωρούντες να φεύγουν τρομαγμένοι δεν άργησαν να καταλάβουν τι συμβαίνει και εγκαταλείποντας τα πάντα φεύγουν και αυτοί προς το Σουφλί για να βρουν τη σωτηρία τους.

Με την άφιξη των πρώτων κατοίκων της Κορνοφωλιάς στο Σουφλί, που φαινόταν τρομαγμένοι σαν να τούς κυνηγούσαν από πίσω οι Τούρκοι, μεταδίδεται ο πανικός και στους Σουφλιώτες και αρχίζουν και αυτοί να εγκαταλείπουν το Σουφλί πανικόβλητοι και να φεύγουν περνώντας το δρόμο που φέρνει πάνω στα βουνά /Γιανναύλη, Σιδηρώ/ κι έλθει το δρόμο προς τα Λάβαρα- Διδυμότειχο, Πρωτοκλήσι. Στο μεταξύ όμως η μάχη εξακολουθούσε με τους Σουφλιώτες πάντα υποχωρώντας και καταλαμβάνοντας νέες θέσεις. Οι Τούρκοι όμως με την κυκλωτική κίνηση που είχαν κάνει έφτασαν στο Μοναστήρι της Κορνοφωλιάς που βρίσκεται προς δυσμάς του χωριού 2 χιλιάμετρα περίπου μακριά. Έβαλαν φωτιά στα εικήματα του Μοναστηριού-την εκκλησία δεν την πρίραξαν καθόλου- έπιασαν τον ηγούμενο του Μοναστηριού Πορφύριο και αφού τον τυράγγιξαν τον έσφαξαν σαν τραγί. Ο καλόγερος του Μοναστηριού Παπα-Ιλαρίων κατόρθωσε να πηδήξει από τα παράθυρα και να διαφύγει προς το Σουφλί όπου διασώθηκε. Αφού έκαψαν το Μοναστήρι και το λεηλάτησαν τράβηξαν προς το χωριό Κορνοφωλιά που το βρήκαν όμως τελείως έρημο από κατοίκους. Τότε επεδόθηκαν και εδώ σε λεηλασία και έβαλαν φωτιά στα περισσότερα σπίτια και τα έκαψαν.

Ο Θεός σώζει το Σουφλί

Είναι απόγευμα πια. Πολλά παλληκάρια του Σουφλίου εξακολουθούν να υποχωρούν μαχόμενα. Δεν θέλουν να αφήσουν τους Τούρκους εύκολα να περά-

σουν προς το Σουφλί, γιατί ξέρουν τι περιμένει την πατρίδα τους αν κα-  
τερθώσουν να φτάσουν εκεί. Καταλαμβάνουν τα υψώματα του Μισιλίμ / τοπο-  
θεσία έξω από την Κορνοφωλιά προς το Σουφλί/ απ'όπου ήταν υποχρεωμένοι  
οι Τούρκοι να περάσουν για να πάνε στο Σουφλί. Μα οι Τούρκοι που είχε  
επιδοθεί στη λεηλασία δεν φαίνεται να έχουν έρεξη να προχωρήσουν πε-  
ρισσότερο. Αρχίζει πια να δует ο ήλιος και έχουν απομακρυνθεί πολύ από  
τις θέσεις τους. Έπειτα δεν ξέρουν ακριβώς αν υπάρχει στρατός στο Σου-  
φλί και πόσος. Φοβούνται τώρα και αυτοί μη κυκλωθούν και πέσουν όλοι  
αιχμάλωτοι στα χέρια των Ελλήνων. Γι'αυτό κρίνουν φρόνιμο να αρκестούν  
στην επιτυχία τους αυτή και να γυρίσουν πίσω στην αμειωμένη τους  
και να πάρουν το δρόμο προς την Αλεξανδρούπολη, ικανοποιημένοι πάντως  
γιατί κατέρωσαν να εκδικηθούν.

Θαύμα πως το Σουφλί σώθηκε από το μεγάλο κίνδυνο που διέτρεξε. Εκεί  
νο το βράδυ ήταν τελείως άδειο από κατοίκους το Σουφλί. Κανένας δεν έμ-  
νε μέσα παρά μονάχα λίγα παλικάρια οπλισμένα, γιατί και απ'αυτούς οι πε-  
ρισσότεροι εγκατέλειψαν τις θέσεις τους και βέλησαν να γλυτώσουν με  
τη φυγή. Μονάχα όταν αντελήφτηκαν πια πως οι Τούρκοι έφυγαν με το τρέ-  
νο τους πίσω για την Αλεξανδρούπολη τότε ξεθάρρεψαν και ξαναγύρισαν πίσω  
για να τεθούν και πάλι στις διαταγές εκείνων που είχαν το θάρρος να πο-  
ραμείνουν στην πόλη και να τη φυλάξουν. Καταλαμβάνουν αμέσως πάλι τις  
επάλκειες θέσεις, όχι πια μακριά από το Σουφλί αλλά γύρω απ' την πόλη  
και ήταν καιρός γιατί οι Τούρκοι του χωριού Εντέκιοϊ που κάτι είχαν αν-  
τιληφθεί άρχισαν να κινούνται και να πυροβολούν.

Ένας Τουρκαλβανός μάλιστα που είχε κατερθώσει σε όλο αυτό το διά-  
στημα να μένει κρυμμένος μέσα στο Σουφλί/ήταν Χελβατζής/ μάλις αντελή-  
φθηκε πως το Σουφλί άδειασε από τους κατοίκους και ότι όλοι είχαν φύγε  
βγαίνει από την κρύπτη του και τρέχει στον Έβρο για να ειδοποιήσει στ  
χωριό τι συμβαίνει ώστε να περάσουν αυτοί με το καράβι που είχαν στην  
διάθεσή τους και να κάψουν το Σουφλί. Μα και πάλι ο Θεός έβαλε το χέρι  
του. Οι σκοποί που βρισκόταν από την ημέρα στις έχθρες του Έβρου δεν εί-  
χαν καν αντιληφθεί τον κίνδυνο που διέτρεξε η πατρίδα τους, γιατί βρι-  
σκόταν μακριά από το πεδίο της μάχης και έμειναν εκεί στις θέσεις τους  
πιστοί στους νόμους και τα κελεύσματα της πατρίδας τους. Ο Τουρκαλβανός  
ανενόχλητα έφτασε ως την έχθη του Έβρου και φάχνοντας βρήκε και μια  
βάρκα που είχαν δεμένη εκεί κάπου οι φύλακες και ήταν έτοιμος να μπει  
μέσα για να περάσει απέναντι και να φέρει το χαρμόσυνο έγγραφο στους  
Τούρκους να σπεύσουν στο Σουφλί που ήταν άδειο και να το καταλάβουν.  
Τη στιγμή όμως που πήγε να λύσει τη βάρκα για να φύγει, ένας φύλακας  
τον αντελήφθηκε και με μια τουφεκιά τον άφησε στον τόπο για να σώσει  
και πάλι το Σουφλί από βέβαια καταστροφή και για να επαληθεύσει μια έλ-  
λη περιμία των Σουφλιωτών ότι " όσοι βρίσκονται στον κόρφο της Γκίμ-  
πρενας δεν πρέπει να φοβούνται".

Την άλλη ημέρα η διοικούσα επιτροπή πήρε πια τα κατάλληλα μέτρα  
της και αφού ανασυγκρότησε τα παλικάρια της που εν τω μεταξύ ξαναγύ-  
ρισαν στις θέσεις τους, έβαλε φρουρούς παντού γύρω από την πόλη για κέ-  
θε ενδεχόμενα. Ήταν όμως το Σουφλί τελείως άδειο από κατοίκους. Μονάχα  
γέροντες και γριές μπορούσε κανείς να συναντήσει στους δρόμους. Η επι-  
τροπή των κατοίκων άρχισε την τρίτη ημέρα και έπειτα και όταν βεβαιώ-  
θηκαν πως δεν απειλούσε πια κανένας κίνδυνος την πατρίδα τους. Μια εβδ-  
μάδα διήρκεσε ώπου να γυρίσουν και πάλι όλοι στα σπίτια τους, γιατί

• καθένας δεν τολμούσε ύστερα από τόσα που τράβηξε να πιστέψει πως ήταν ασφαλής στο Σουφλί, εφόσον μάλιστα δεν καταλαμβάνονταν από τακτικό στρατό. Εν τω μεταξύ όμως και ο Βουλγαρικός στρατός, αφού πολέμησε την Ανδριανούπολη και κατέρριψε να εξασφαλίσει τις θέσεις του εκεί, κατέλαβε το Διδυμότειχο για να εξασφαλίσει και τα νότια του από κάθε ενδεχόμενη επίθεση. Για το Σουφλί όμως δεν γινόταν καμιά σκέψη ακόμα και έτσι εξακολουθούσε να παραμένει υπό αυτοδιοίκηση.

Όλα τα παραπάνω συνέβησαν το πρωί της 20 Οκτωβρίου μετά την αναχώρηση των Τούρκων για το τρένο. Την ίδια νύκτα οι Τούρκοι που ήταν μέσα στην πόλη /καϊμακάμης, χωροφύλακες, υπάλληλοι κ.λ.π./ συγκεντρώθηκαν σύμφωνα με τις εντολές που είχαν και αναχώρησαν περνώντας τον Έβρο για το εσωτερικό της Τουρκίας. Αυτό ήταν επόμενο να προκαλέσει στους Σουφλιώτες ανάμικτα αισθήματα χαράς αλλά και αβεβαιότητας. Την ίδια ημέρα διορίστηκε τοπική χωροφυλακή που επέβλεπε την τάξη της πόλης. Από τη στιγμή εκείνη οι άνδρες του κομιτάτου κατέβαιναν ελεύθεροι και χωρίς προφυλάξεις.

Εκτός από τον Τούρκαλβανό που αναφέραμε στην πόλη έμειναν και άλλοι δύο Τούρκοι αλβανικής καταγωγής ο Ουσνιού και ο Χασάν. Για τον πρώτο λέγεται ότι ήταν σφοδρά ερωτευμένος με χριστιανή νέα της πάνω συνισκίας. Στους Τούρκους αυτούς ήταν επόμενο ξέσπασε η εκδίκηση των προγόνων μας για όσα οι ομότερησχοι ομοεθνείς τους 500 και πάνω χρόνια διέπραξαν σε βάρος των Ελλήνων.

#### Βουλγαρικός στρατός φτάνει στο Σουφλί

Σαν αστραπή μεταδόθηκε η είδηση στο Σουφλί πως Βουλγαρικός στρατός ξεκίνησε από το Διδυμότειχο για να έρθει να καταλάβει και την πόλη μας. Η χαρά των Σουφλιωτών είναι απεριγράπτη γιατί θα έφευγε πια από πάνω το βραχνάς που τους πνέζε τόσες ημέρες ότι μπορούσε και πάλι Τούρκοι να επιτεθούν εναντίον του Σουφλίου.

Είναι η 21 Οκτωβρίου 1912. Όλοι οι κάτοικοι του Σουφλίου μικροί και μεγάλοι, άνδρες και γυναίκες με τα νήπια στις αγκαλιές τους και με επικεφαλής τους εννέα παπάδες τους, ντυμένους με τα ιερά τους άμφια, με την ανατολή του ήλιου βγαίνουν ένα χιλιόμετρο έξω από το Σουφλί στο δρόμο προς το Διδυμότειχο στη θέση Τρανή Πέτρα για να περιμένουν και να υποδεχθούν το σύμμαχο και ελευθερωτή Βουλγαρικό στρατό. Πλησιάζει πια το μεσημέρι και όμως κανένας δεν το κουνεύει από τη θέση του, όταν φάνηκε η Βουλγαρική φάλαγγα να πλησιάζει. Όλος ο κόσμος τρελός πια από τη χαρά του, γιατί έφτασε ο καιρός να αποτινάξει το ζυγό και να απολαύσει τη λευτεριά του, ξεσπά σε ζητωκραυγές και ακράτητα χειροκροτήματα.

Είχε λησμονήσει για μια στιγμή το μίσος του για το Βούλγαρο, που τον θεωρούσε θανάσιμο εχθρό του και ανοίγει τις αγκαλιές του για να αγκυλιάσει ποιον; Τον Βούλγαρο τον πιο θανάσιμο εχθρό της Ελληνικής φυλής. Την στιγμή εκείνη ήταν ελευθερωτής και οι Σουφλιώτες τον υποδέχτηκαν με τη μεγαλύτερη χαρά που μπορεί να νοιώσει ένας άνθρωπος.

Της Βουλγαρικής φάλαγγας προηγούνταν ένας Βούλγαρος Ταγματάρχης που τον ακολουθούσαν μερικοί αξιωματικοί και λίγοι ιππείς καλοντυμένοι. Οι λοιποί έλοι περίπου 150 καβαλάρηδες ήταν έλοι Ντεμπροβέλτσκιδες έπως τους έλεγαν /εθελοντές/ κακοντυμένοι με γουρνιστάρουχα και σαλβάρια. Και όμως αυτούς σαν ελευθερωτές ο Αρχιερατικός Επίτροπος Σουφλίου μαζί με όλο το ιερατικό παρέδωσαν τα κλειδιά της πόλης μέσα σε έναν ωραίο δίσκο τον οποίο και εκράτησαν οι Βούλγαροι μαζί με τα προσφερθέντα κλειδιά και τα άλλα δείγματα της υπατάχης/λίγο χύμα-νερό-σιτάρι κ.λ.π./.

Οι Βούλγαροι κομπάζοντας και περήφανοι περνούν ανάμεσα από τα πλήθη